

Könslifvets problem.

Bihang till Könslifvet och dess lagar.

AF

Anton Nyström

Förord till den elektroniska utgåvan

Detta verk av **Anton Nyström** (1842-1931) har digitaliserats 2015 av Kungliga Biblioteket i Stockholm och anpassats för Projekt Runeberg i november 2016 av Ralph E.

KÖNSLIFVETS PROBLEM

af

ANTON NYSTRÖM

»Det är icke godt för mannen att vara allena.»

STOCKHOLM 1905 BJÖRCK & BÖRJESSON

Pris 1:50.

KÖNSLIFVETS PROBLEM

»Det är ieke godt, att människan är allena.»

BIHANG TILL KÖNSLIFVET OCH DESS LAGAR

af

ANTON NYSTRÖM

STOCKHOLM 1905,

BJÖRCK & BÖRJESSON.STOCKHOLM I905,

A.-B. VARIAS BOKTRYCKERI.

FÖRETAL.

Det har visat sig nödvändigt att såsom en fortsättning till mitt arbete *Könslifvet och dess lagar* utgifva följande afhandling — och jag har ock uppmanats därtill — då dels ett par granskare skeft kritiserat ifrågavarande arbete från spiritualistisk ståndpunkt, dels från medicinskt håll meningar nyligen uttalats, som stå i strid med dem jag framställt rörande vissa sexuella frågor. Då dessa röster uttalat allt för kategoriska meningar, fast de gjort sig saker till betänkliga förbiseenden och öfverdrifter samt uppkonstruerat idealiska själs- och kroppstillstånd, som ej, utom i undantagsfall, motsvaras af värkligheten, är det rent af en skyldighet att upptaga dem till närmare granskning — till förekommande af ytterligare förvirring på detta område bland den stora allmänheten liksom ock bland ett mindre antal läkare.

Jag kommer därför att här bemöta d:r E. Wretlinds anmälan af mitt arbete i *Hälsovännen* (1 dec. 1904) samt fil. kand. O. Rosén, som i *Social Tidskrift* (1905, häft. 1 och 2) underkastat arbetet en längre granskning. Dessutom skall jag skärskåda de meningar, som några läkaregjort rörande den sexuella afhållsamheten, främst dem, som d:r *L. Löwenfeld* framställt i sitt af andra ofta citerade arbete *Sexualleben und Nervenleiden* (3 uppl., 1903), och i den nyligen publicerade uppsatsen *Über sexuelle Abstinenz* i »Zeitschr. f. Bekämpf. d. Geschlechtskrankh.» (1905, 1 h.).

Nya erfarenheter ur lifvet, som jag gjort, sedan mitt arbete *Könslifvet* etc. nedskrefs, ha ytterligare bestyrkt mina däri uttalade meningar, och jag vågar hoppas, att de fall jag i efterföljande afhandling meddelar, skola i förening med de vetenskapliga utredningarna vederbörligen belysa de här afhandlade spörsmålen.

Stockholm i juni 1905.

Anton Nyström.

———I.

Könslifvets och viljans problem inför spiritualismen och vetenskapen.

Teologien och c!en metafysiska idealismen ha hittil]s usurperat etiken och skapat en moral-lära på mystikens eller den subjektiva fantasiens grund. Ädla och stora tankar ha ofta här fått uttryck, och man förstår lätt, att mången, som känner stort och skönt, tilltalas däraf. Men dessvärre har mycket i denna subjektiva etik varit välklingande fraser utan fast grund, utan håll i värkligheten, utan hänsyn till naturen. En naturlig moral, som utgår från helheten af människans organisation och hennes naturliga behof, måste därför ersätta den öfvernatur-

liga, och det är icke minst läkarne eller de bland dem, som vetenskapligt och fördomsfritt ägnat sig åt nervsjukdomar och könslidanden, hvilka ha att utbilda denna naturliga moral. Det är främst de, som få tillbörlig kännedom om människornas lidanden genom abnorma lefnadsförhållanden och som ha de nödvändiga förutsättningarna att bedöma kroppsfunktionerna och organismens behof.

Mycket som skrifvits om könslifvet i enlighet med6

den spriritualistiska moralen — den filosofiskt idealistiska såväl som den gamla teologiska — har utgjorts af så skefva betraktelser, att den välmenta afsikten alldeles förfelats hos det öfvervägande flertalet. Man har ock därigenom i hög grad förvirrat begreppen om rätt och orätt, moral och osedlighet i könsligt afseende och därmed ej heller bidragit att lösa denna ömtåliga fråga, som för mången är en samvetssak.

Spiritualismen har medfört ringaktning för kroppen och försummelse af naturlagarnes studium. De kroppsliga behofven och villkoren för hälsan ha därigenom förbisetts på fatalaste sätt och könspassionen har föraktfullt kallats »djurisk». Man skall ock, enligt denna åskådning, döda »djuret» i människan och höja henne till en rent andlig tillvaro. Därvid sker dock lätt, att man våldför naturens ordning och begår ett attentat mot själfva lifvet.

Det har genom spiritualismen uppstått förakt för könsfunktionen, på grund af sjukliga känslor och falska föreställningar, och härigenom ha många förblindats och blifvit förledda till hårdhet och hjärtlöshet gent emot dem, som ej lefva efter puritanismens principer. Könssinnet har blifvit missförstått af den kristna kyrkan liksom af den filosofiska idealismen, och det gäller att återgifva det dess rätta plats, dess naturliga värdighet. Det spelar en oerhördt viktig roll i människans lif, och ej blott släktets fortplantning, utan ock individens hälsa och lycka bero i väsentlig mån däraf, då det är ett moment i kärleken och bidrager till dess utveckling. Kärleken är eller skall7

vara ett mål för alla, och det är därför en bestämmelse att, då mognad inträdt, lefva ett normalt könslif. Att nödgas undertrycka detta och afstå från kärleken, är sålunda ett grymt öde, något naturvidrigt, ett ondt. Ocli om man nödgas göra detta, så bör man förstå, att det beror på olyckliga förhållanden, individuella eller sociala, men ej drifvas till den uppfattningen, att afhållsamheten är dygdens oafvisliga fordran, eller att förnimmelserna af könsdriften äro syndiga känslor, som den sedliga viljan skall och kan utan vidare förkväfva. Här är ej fråga om ett lif i tygellös sinnlighet, utan om könslifvets bestämmelse enligt naturens ordning och helheten af människans andliga och kroppsliga behof.

Glädje, nöjen och trefnad äro naturliga behof hos människan, och särskildt kärlekens nöjen ha, då de njutas med måtta, ett ofantligt inflytande på individens hela lif, som däraf erfar sunda eggelser i kroppsligt och själsligt afseende. Utöfningen af könsfunktionen är, då en sympatisk förening mellan två individer finnes, ägnad att utveckla känslan och göra människan mera hängifven, mer human och mer benägen för deltagande och förståelse, under det det absoluta undertryckandet af könsinstinkten utvecklar förståndsförmögenheterna på känslans bekostnad.

Finnes den sanna kärleken mellan två individer, så älska de lika hängifvet vid tillfällen, då den sexuella passionen hvilar; och då den gör sig gällande, är den en naturlig utlösning, ett nödvändigt uttryck för det rent8

andliga i kärleken. Den sanna kärleken gör ock de älskande starkare och bättre, gifver deras lif högre värde och innehåll, och om än lidanden kunna förknippas därmed, så finnas de, som ej beklaga sig däröfver, utan som »ej vilja byta ut sorg genom den älskade mot lycka genom någon annan». De, som älska högt och helt, gå fullständigt upp i hvarandra, gifva sina tankar, sin vilja, sin hela varelse åt den älskade.

Ömheten utvecklas mer och mer, och dess yttringar äro i förening med omsorg om den älskades väl ett behof och en tillfredsställelse lika mycket som den sexuella passionen. Altruistiska känslor näras sålunda vid sidan af egoistiska.

* *

Det torde af de af mig och flera andra läkare meddelade fallen tillräckligt framgå, att afhållsamheten kan medföra

allvarsamma faror till kropp och själ, och hr Rosén har ej rätt, då han i sin granskning af mitt arbete Könslifvet etc. förklarar, att »inga sunda människor, som på allvar vilja föra ett rent och människovärdigt lif, behöfva frukta för dystra disharmonier sådana som den, att hvad som främjar själen skulle vara kroppen till förfång.»

»För starka människor med en smula vilja och intelligens i kroppen är det väl aldrig en hopplös sak att bringa alltjämt större renhet i sitt föreställningslif. Förnämsta betingelsen är visserligen, att de på skarpt allvar9

och uppriktigt värkligen vilja clet.» Så formulerar hr Rosén den fria viljans problem i fråga om sexuell afhållsamhet. »Ty», säger han, »i hvarje människa ligga gigantiska krafter bundna, som stå upp i frihet och bistå henne med makt, så snart hon bara ärligt ropar på dem.»

Om än somliga värkligen lyckas härmed — och ära åt all sedlig kamp — så lyckas ej alla, då andra gigantiska krafter än altruismens och dygdens finnas i den mänskliga organisationen, krafter, som äro bundna vid organer och funktioner, som hos otaliga, alla föresatser till trots, göra sig gällande på oemotståndligt sätt och hvilkas öfning fordras för ett sundt lif och blott för en tid kunna utan skada undertryckas.

Men därför behöfva ej de andliga, de högre och ädlare egenskaperna hos människan försvinna. Nej, de skola och kunna alltjämt odlas, och det normala könslifvet är alldeles icke hinderligt därför. Tvärtom kan människan genom könsfunktionens normala utöfning bli allt mäktigare att lefva ett nyttigt och ädelt lif, då hon därigenom befrias från de sexuella plågor och de erotiska fantasier, som afhållsamheten så ofta medför.

Hr Rosén har vidare skrifvit: »Om afhållsamheten i regeln inte behöfver värka nämnvärdt hämmande på personligheten, så gör ett lif i sinnlighet det så mycket mera. Att d:r Nyström har så liten blick för den saken, det är den värsta ytligheten hos honom. Det är värre än kälkborgerlighet, det är helt enkelt lättfärdigt.»

Detta öfverraskande utfall innebär ett förbiseende af10

den värkliga innebörden af mina framställningar i ämnet och utgör en värklig förolämpning.

Skulle jag måhända i min »medicinsk-sociala undersökning» ha framträdt med en straffpredikan mot synden? Den skulle ha varit utom ramen för arbetet. Det finns emellertid häri flera ställen af etiskt innehåll eller framställningar af moralens betydelse för könslifvet (se sid. 108, 113, 117 och 182).

De läsare, som ej behärskas af spiritualistiska föreställningar, torde finna, att »ett lif i sinnlighet» ej finner stöd i mitt arbete, om jag än vederbörligen framhållit betydelsen af det sinnliga elementet i kärleken, och ej heller, att mitt råd är, såsom hr Rosén insinuerar, att »så snart den unge får några obehag af sin afhållsam-het, så må han slunga den». Jag borde, enligt hr R., »med en smula starkare eftertryck ha betonat hänsynen till det möjliga äktenskapet», fast jag förklarat, att »a/-hållsamheten bör iakttagas så länge som möjligt» bl. a. på det att förståndet, hjärtat och karaktären må utvecklas till fördel för den äktenskapliga kärleken.» Tidiga äktenskap har jag ju satt som mål för de unga och dessutom ock visat, att den sanna kärleken gäller hela personligheten, det själiska elementet lika mycket som det kroppsliga.

Under det hr R. visar en märklig förståelse i art. I i Soc. Tidskr., visar det sig af hans resonnemang i art. II, att mina åsikter ej tillfredsställa, emedan kärleken bör vara så litet sinnlig och så mycket andlig som möjligt. Predikandet af »renhet» har hos honom blifvit nästan11

en fix idé, som låter honom förakta all sinnlighet. »Hoppet om den värMiga kärleken», säger han, bör alltid anses som något underordnadt. Sinnligheten rycker oss ner i en lägre och. tarfligare sfär. Därför är det, i första rummet därför, som vi ha att lefva i renhet. Det är för vår personlighets skull, sådan den är just nu. Afhållsamheten är ett medel att nå den andliga frihet, som sätter oss i tillfälle att på allvar lefva. — Den är det enda medel, som duger — så länge vi inte funnit den kärlek, som helt förvandlar också vår sinnlighet till något så vekt och själfullt, att vi utan fara kunna tillåta den att följa sin längtan. Och finna vi aldrig en sådan kärlek, skall vår trohet mot krafvet till gengäld hjälpa oss att bättre bära ensamheten.»

Detta är ju nära nog att sky kärleken, därför att den har ett sinnligt element. Paulus sade något i samma väg: »Bäst att vara ogift»; men hans sunda förnuft lät honom strax tillägga: »Bättre att gifta sig än att brinna».

Att älska sinnligt, är ej obetingadt att behärskas af sinnligheten eller att kärleken blott är sinnlig. Den kan vara och är hos upphöjda naturer dessutom ock alltid andlig, ty den gäller hos dem alltid varelsen i dess helhet och skiljer ej kropp och själ. Alldeles riktigt säger hr Rosén: »Innerst ha vi väl nästan alla en ljuf trånad inom oss att till sist få möta en själ, till hvilken vår egen trygg och lycklig kan nå in.» Han missförstår emellertid det sinnliga elementet, då han tillägger: »men en sinnlighet, som du låtit bli brutalare genom att slött ge12

efter för den, skall nog passa på och ställa sig emellan din själ och den andras.»

Hvarför just kalla den kroppsliga närmelsen, då man älskar, att »slött ge efter?» Är då könsumgänget förnedrande för den äkta kärleken? Hr R. tycks se saken så och räcker därmed handen åt kyrkofäderna och Zinzen-dorff och alla andra asketer i kristenheten, som fördömt vällusten såsom aflägsnande människan från Gud.

Detta sätt att se kärleken är orimligt, grundfalskt, onaturligt, och alla friska och sunda sinnen vända sig ock därifrån. Men ändock behöfva de ej göra det sinnliga till det främsta. Hålla vi oss i första hand till mannen, hvars sinnlighet i regeln är starkare än kvinnans, så är det visst, att det ej blott är behofvet af sexuellt umgänge, som drifver honom till förening i kärlek med en kvinna, utan ock trängtan efter umgänget med kvinnan såsom person, själ, karaktär, behofvet af samvaron med en älskad varelse, som utfyller lifvets ensamhet och förljufvar tillvaron med ömma omsorger. Det är sällskap mannen ock behöfver, en följeslagerska, vare sig maka eller väninna, som tillfredsställer behofvet af meddelande, af fria, otvungna och förtroendefulla samtal, där den inbördes sympatien förhindrar alla tvister och strider, som man ofta har nog af bland andra människor ute i världen.

Den normale mannen skall fullbordas genom kvinnan; han behöfver inflytandet af de sant kvinliga egenskaperna, ömhet, förmågan att sprida hemtrefnad, smek-15

samhet, behag o. s. v. Och vid otaliga tillfällen, då det gäller sinnenas tjusning, finnes en sinnlig idealitet: mannen vill blott se henne, som han älskar, höra hennes röst eller känna en stilla smekning af hennes hand för att vara glad och lycklig.

Den ensamme mannen är, äfven om ban lefver aldrig så sedligt, en bristfällig människa och blir oftast en säregen enstöring med förtorkade känslor. Men mannen är ej sig själf nog; och »vördnaden för den egna personligheten», utvecklad genom det till ytterlighet drifna ren-hetskrafvet, kan ej hindra enstöringen att med tiden bli en olycklig människa, som önskar att ban kunde lefva lifvet om igen med sannare uppfattning af både kropp och själ.

Om nu värkligen troheten mot renhetskrafvet leder till den eftertraktade andliga friheten hos ett litet antal, så torde dock än flera ej nå denna frihet, utan bli i sitt inre ofria till den grad, att tankar och känslor nästan alldeles upptagas af erotiska fantasier genom undertryckandet af könsdriften — trots den ärligaste vilja att motstå dessa sexuella rörelser. Härom vittna många af de af mig i mitt arbete Könslifvet etc. samt i föreliggande

afhandling meddelade fallen.

*

Då Pascal sade: »Människan är hvarken en ängel eller ett djur; olyckan är, att den, som vill göra henne till ängel, gör henne till djur», afsåg han tydligen asketis-14

mens orimliga förutsättning om andens absoluta herravälde öfver drifterna och tänkte han nog på de människor, hos hvilka sinnligheten gjort sig brutalt gällande, trots den sublimaste lära.

Människan är en enhet, en enhetlig uppenbarelse af själsliga och kroppsliga egenskaper, och spiritualismen kan därför ej förklara det mänskliga lifvets gåta, då den är eu ensidig åskådning och blott afser det själsliga i och för sig. Värklig insikt står blott att vinna genom enhetliga betraktelser och studier af människan i sin helhet, af det kroppsliga tillsammans med det själsliga, som aldrig äro åtskilda, utan höra ihop, liksom glansen hos diamanten och klangen hos guldet. Det finnes ingen kraft utan materia och ingen materia utan kraft, ingen själisk substans skild från den kroppsliga substansen, hvarför ock det dualistiska åskådningssättet i de äldre religionslärorna och den metafysiska filosofien, spiritualismen och idealismen måste ersättas med en enhetlig åskådning,

enhetsfilosofien: monismen. Denna har ock funnits från äldsta tider hos somliga tänkare —• fast ej till namnet —• och har i vår tid vunnit mer och mer insteg bland bildningens målsmän. Goethe gaf snillrika uttryck därför, och med logisk skärpa framställes den numera af flera framstående representanter för den vetenskapliga filosofien, såsom prof. Ernst Hæckel i Tyskland, d:r Paul Cakus i Amerika m. fl.* Själen är en funktion hos hjärnan, och liksom hjär-

* Se E. Hæckel : Ber Monismus och P. Carus The Monist, a quarterly Magazine.nan haft sin utveckling från de enklaste ganglieceller till allt mer invecklad sammansättning i djurserien ända upp till människan, så har ock därvid själsförmögenheterna gradvis utvecklats. Hvad man kallar »själ» utgör sammanfattningen af våra känslor, vår förståndsvärksamhet och vår vilja; men dessa företeelser äro fysiologiska funktioner hos ganglieceller i hjärnan. Själsläran eller psykologien kan därför ej i nutidens forskning vara en vetenskap för sig om den immateriella och självständiga »själen», utan måste vara en gren af fysiologien, psykofysiologien, om man än är berättigad till en subjektiv systematisering af de själiska förrättningarna.

Den rent spekulativa psykologien tillhör därför föråldrade skolor, och dess representanter tala numera blott för en publik utan vetenskaplig bildning, för dem, som ej kunnat lämua de från barndomen inlärda teologiska dogmerna och föreställningarna, hvilka hos mången sitta otroligt fast, trots de i skolan meddelade vetenskapliga grundbegreppen. Teologien har förfuskat tankeförmågan, och hur mycket än vissa moderna metafysiska spiritua-Jister taga afstånd från »dogmsystemens unkenhet», så kvarstå äfven de på den föråldrade dualistiska ståndpunkten, då de tala om »andens absoluta herravälde», när det gäller att föra ett sedligt lif enligt asketismens principer, d. v. s. med viljans makt undertrycka sinnliga känslor och behof. Hvad det härvid kommer an på är, såsom hr Rosén säger, att »taga vård om vår egen själ, det enda i sann mening värdefulla, som hvar och en af oss16

har i sin ägo». Vår kropp skulle således ej vara något i sann mening värdefullt?

Som man ser, samma bristande respekt för kroppen som i de unkna teologiska dogmsystemen. De kroppsliga funktionerna behöfva helt enkelt ej tagas i betraktande. Människan kan vara en ängel, blott hon vill, det är slutsatsen. Nyttigt kan emellertid vara att här erinra om Pascals ofvannämnda ord.

Man är på det modärna idealistiska hållet mer hög-trafvande i utgjutelserna om sedlighetskrafvet än kyrkans stränga bud, men lika blind, inhuman och oförstående. Förr lät kyrkan genom sina biskopliga domstolar prygla folk för »otillåtet» samlag, eller fria kärleksförbindelser, eller bestraffa dem med skampålen, ärelöshet, fängelse eller böter. Nu gissla den idealistiska puritanismens apostlar med nedsättande tal dem, som de tro sig kunna tadla för materialistiska idéer eller »ett lif i sinnlighet». Det är samma grundtanke som kyrkans, fast något modifierad.

Mer kyrklig i sin uppfattning synes d:r Wretlind vara, då han kritiserar mitt ifrågavarande arbete i Hälsovännen. Efter ett ytterst knapphändigt och nonchalant referat, uttalar han sig på följande, teologiska sätt:

»Härmed torde bokens hedniska innehåll och syfte vara tillräckligt angifna. De äro fullkomligt förklarliga, då man ställer människan på den djurislca — ja, lägre än den djuriska — ståndpunkten, att hon icke utan fara kan råda öfver sin drift, hvarför denna måste, åtminstone enligt regel, råda öfver henne. Vi säga tvärtom:17

hvad förf. gör till regel, äro undantag, som oftast bero på från början bristande god vilja, eller på oriktig början genom hemlig last. — Människan har på detta område, såväl som på andra, visserligen förmåga att behärska sina lidelser, om hon på allvar vill begagna denna sin förmåga, innan hon blir af lidelsen behärskad.»

Det finnes ännu enstaka läkare, som ej kunna studera könslifvet på objektivt sätt på grund af teologiska föreställningar från barndomen. Till den grad kunna de vara förblindade af förutfattade meningar, fördomar och auktoritetstro, att de ej uppfatta hvad de se och höra eller hvad sunda förnuftet låter oförvillade sinnen fatta.

* ... *

Alla slag af spiritualister ha alltid trott sig ha rätt att såsom »materialister» nedsätta alla dem, som stå på den exakta forskningens grund och ej erkänna någon kraft utan materia, en själ utan en kropp. Teoretiskt äro

naturligtvis alla naturforskare materialister, ty deras forskning gäller kroppsliga föremål och deras synliga och osynliga egenskaper, deras krafter. Men då »materialism» blifvit ett slagord, utmärkande uppgående i materiella fördelar och njutningar — som ingalunda passar in på alla, som stå på den exakta forskningens grund — har man skäl nog att i stället för detta uttryck för en viss kategori använda den nya benämningen monism som motsats, praktisk såväl som teoretisk, till de dualistiska, d. v. s. spiritualistiska åskådningarna. Enligt monismen 218

finnes det lika litet någon död materia i egentlig mening utan kraft, en människokropp utan själiska egenskaper, som en självständig, immateriell själ.

Monismen har likaväl som spiritualismen det högre lifvet för ögonen och kan gifva näring åt de högsta och ädlaste sträfvanden i människans värld, såsom den med monismen sammanfallande positivismen ock visat.

Allt hvad som är stort, sant och skönt i lifvet har uppenbarats af människor eller mänskligheten, och uppdagandet af naturens och mänsklighetens lagar samt till-lämpandet däraf i det praktiska lifvet höjer sinnet och skapar ädel håg, liksom ock konsten får sin näring genom känslan för det sköna i naturen och hos människorna.

Yi ha högre och lägre instinkter, som tillhöra vår organisation, och de högre, de altruistiska, drifva oss i stort sedt till allt högre fulländning, till utförande af nyttiga handlingar samt till behärskandet af de lägre, de egoistiska drifterna, trots dessas makt. Det moraliska problemet är dock ej dessas dödande, hvilket är omöjligt.

* .1: *

Brännmärkandet af den praktiska materialismen har för visso varit i viss mån berättigadt och har haft sina allvarsamma historiska anledningar. Den engelske erfarenhetsfilosofen Locke hade i slutet af 17:de årh. uppställt sin kunskapsteori eller erfarenhets-filosofi: källan till alla våra idéer är iakttagelsen af de yttre föremålen genom sensationen eller sinnesförnimmelsen och reflexionen eller19

eftertanken om de inre tilldragelserna; idéerna äro förvärfvade, ej medfödda tillstånd i tanken, inga andeväsen. Fransmannen Condillac sammanblandade sensationen med idébildningen, idéationen, och förklarade, att alla våra idéer och kunskaper komma från sinnesförnimmelsen. Detta hans fel ådagalade Cabanis, som framhöll tankens roll vid idébildningen; denne visade vidare, hurusom människans »fysik» eller kropp öfvade inflytande på moralen eller själslifvet och moralens inflytande på kroppsliga funktioner. Cabanis, som gjorde psykologien till en gren af fysiologien, ansåg emellertid själen vara en funktion hos hjärnan. Diderot, Leroy, Holbach, Helvetius m. fl. encyklopedister stodo på samma ståndpunkt, men voro ingalunda några materialister i lägre mening; tvärtom.

Emellertid öfverflyttades snart denna sensualistiska åskådning på det praktiska lifvet, och t. o. m. Helvetius drog ut vissa konsekvenser däraf och förklarade det personliga intresset vara den egentliga driffjädern till alla våra handlingar, därvid han likvisst missuppfattade de altruistiska böjelserna hos människan.

Holbach förklarade, att människan är en rent fysisk varelse och att den moraliska människan är ingenting annat än denna fysiska människa betraktad från viss synpunkt. Han, liksom före honom La Mettrie m. fl., angrep med synnerlig skärpa kristendomen för dess vidskepelse och kyrkan för dess tyranni, och öfver hufvud taget gick det för dem ut på, att, gent emot allt förtryck försvara de enskilda individernas frihet.20

I allmänhet var 18:de årh. lättsinnets och den sinnliga njutningens tid, och sensualismen blef hos ett antal frivola författare ock en njutningslära rätt och slätt. Det är emellertid orätt att till desse räkna La Mettkie, såsom somliga gjort på grund af hans bok om vällusten, La Volupté (1747), däri han visserligen med entusiasm skildrar den sinnliga kärleken, men på intet vis skattar åt råa eller utsväfvande könsnjutningar och vet att teckna kärleken såsom en lefvande sympati mellan två älskande. Visserligen åberopades detta arbete, liksom flera filosofiska skrifter, af markis de Sade; men hvilken himmelsvid skillnad mellan La Mettries estetiska glöd och de brutala skildringarna af könslifvets råheter och urartningar hos denne brottets och lastens cyniske apostel. Flera andra skrefvo i samma riktning och sålunda utvecklades den lägre materialismen i det praktiska lifvet, och den blef en förnedrande, allt det ädla förkväfvande egoism.

Den berättigade och naturliga njutningen i kärleks-lifvet blef last, otukt, njutningsraseri, som förhärligades i en otroligt slipprig litteratur. Denna slukades med begärlighet i vidsträckta kretsar och fick ett stort inflytande på sederna, som mångenstädes alldeles brutaliserades. de Sade intygade ock detta inflytande: »Epiku-rismen hos Ninon de Lenclos, Marionde Lorme, markisin-norna de Sevigné, de Lafare Chaulieu och St. Evremond, hela detta finkänsliga sällskap började slutligen att tröttna vid den cytheriska käiieksträngtan och med Buf-21

lon anse, att »blott det fysiska i kärleken var att värdera» samt att förändra tonen i romanerna.

Endast till en viss grad bestämmer människan öfver sig själf, eller är enhvar, såsom ordspråket säger, »sin egen lyckas smed». Men mycket olyckligt vore ock, om vi ej kunde i viss mån leda våra handlingar för att undvika hvad som är skadligt och befordra hvad som är nyttigt för vårt personliga lif och det allmänna bästa. Stora möjligheter finnas i flertalet fall, i enlighet med erfarenheter och studier, som låta oss förutse och handla planmässigt. Viljan vore annars ett fullkomligt betydelselöst orcl. Men människan har ej skapat sig själf. Hon har framgått af en far och en mor, och från hela raden af förfäder har hon fått vissa anlag, medfödda eller ned-ärfda egenskaper, eller fylogenetiska*, d. v. s. släkt-betingelser, och dessa öfva ett ofantligt, fast doldt och omedvetet inflytande på hela hennes utveckling och kunna bli bestämmande för hela hennes vandel. Genom uppfostran och omgifningens inflytande kunna de modifieras, men sällan utrotas, och ibland äro de så starkt utvecklade, att de ej låta sig ändras, utan bli alldeles bestämmande för personligheten. Anlagen kunna vara af ädlare slag: sedlig håg, rättrådighet o. s. v., eller af egoistisk natur: fåfänga, starka sexuella anlag o. s. v.

Dessa medfödda egenskaper ingå i begreppet öde

* Af grek. fylon = släkte, familj.22

och utgöra summan af föregående släktleds inflytande på individen. Föreställningen om ett öde, fatum, har man aldrig kunnat frigöra sig från, fast uppfattningen växlat. Hos grekerna blef ödet en gudinna, representerande det slutliga monoteistiska begreppet, den ovissa enheten, som härskade öfver de olympiska gudarnes skara. Omsider betydde öde ej blott skickelse, oundviklig tilldragelse, utan ock Guds försyn, och är jämväl uttryck för de naturlagar som styra världen och människan, eller såväl inre som yttre nödvändighet. I enlighet därmed kan människan ej anses vara helt och hållet herre öfver sig själf genom fri vilja, utan bestämmes väsentligen af yttre och inre förhållanden. Determinism kallas denna uppfattning vanligen; men den kallas ock, om förhållandena anses värka oemotståndligt, utan all förmåga hos människan att modifiera dem, fatalism. Kristendomens predestination eller Guds förutbestämmelse af människans skickelse är en art fatalism, och är alldeles olik den filosofiska eller vetenskapliga nödvändigheten, naturlagarne.

* ... *

Under det att viljan enligt den vetenskapliga uppfattningen är en sammansatt funktion hos hjärnan och förutsätter samvärkan af känslor och förståndsvärksamheten, är den enligt spiritualisterna en oberoende och enkel själsförmögenhet utan organ.

Enligt den vetenskapliga eller deterministiska uppfattningen, fiuns det skilda inflytanden från olika känslo-23

områden, dels egoistiska impulser, drifter eller organiska behof, dels altruistiska känslor, och innan en handling utföres eger inre öfverläggning rum. Och förmågan härtill har utvecklats genom ärftligheten, uppfostran, erfarenheten och de personliga vanorna.

Viljan har skilda grader, alltifrån mycket svag till synnerligen energisk förmåga att besluta. I patologiska tillstånd kan en böjelse värka med oemotståndlig kraft och upphäfva viljeförmågan och således ock all ansvarighet, och en naturlig instinkt, ett normalt behof, hvars undertryckande alstrar lidande, öfvar ett afgörande inflytande på öfverläggningen, som vanligen slutar med en handling, som tillstädjer behofvets tillfredsställande, om ej en djup öfvertygelse eller en inpräntad tro förlänar en särskild styrka åt viljan att motstå behofvet. Ty visst är att liksom de organiska behof ven påvärka själslifvet, så kunna ock de högre böjelserna påvärka de lägre, och härpå grundar sig moralen och ansvarigheten. Men man må ock besinna, att denna modifierbarhet i de organiska funktionerna, denna viljans makt öfver drifterna har sina gränser och att undertryckandet af ett normalt behof, kan, om det än

ibland skapar helgon, medföra hälsans förlust.

Den idealistiska moralfilosofien utgår från den principen, att »alla moraliska begrepp finna sin lefvande medelpunkt i människans fria vilja. Hålla vi oss till' den ryktbaraste af alla metafysiska skolor, den Hegelska, så finna vi en af förkämparne för dess teori om den fria24

viljan, biskop Mahtensen, beteckna friheten såsom »obetingad själfständighet, oändlig själfbestämmelse och själf-verksamhet». Han säger emellertid vidare: »under det människans vilja till sitt väsende är absolut fri, är den som fenomen i tiden mer eller mindre ofri.

Hvar finnes då denna egentliga, väsentliga vilja, eftersom den erkännes icke finnas till i vår värld? Hvilken annan värld känna vi?

En viss grad af frihet hos viljan finnes visserligen, men ofta är denna frihet blott skenbar. En mängd fall af viljeyttringar, som man ansett som frivilliga handlingar, kunna bevisas ej vara det. Vi måste bekräfta, att vår vilja är bunden vid en hjärna, som i sin ordning är beroende af en mängd förhållanden —- sinnenas inverkan, kemisk omsättning, reflexer från inälfvorna, sjukdomstillstånd i de skilda organen o. s. v. — och att anledningar till viljan medvetet och omedvetet tagas från tilldragelser omkring oss. Viljeakten är därför aldrig en absolut och obetingad, utan relativ och betingad handling.

Man har antagit en fri själ med fri vilja, som skulle ha en tillvaro för sig och behärska vårt andliga lif, af okunnighet om vår hjärna och dess värksamhet samt dess förbindelser med organismens öfriga delar.

I sin ensidighet har spiritualismen förkunnat den absolut fria viljan hos människan eller »andens» herravälde, och alldeles frånsett motiven från den yttre världen, samhället och de kroppsliga företeelserna eller den25

växelvärkan, som finnes mellan hvad man kallar själ och hvad man kallar kropp.

Människoanden, personligheten, jaget får emellertid ej betraktas i och för sig och finnes ej i och för sig. För bedömandet af en persons handlingar eller viljeyttringar måste de yttre lefnadsvillkoren, miljön, afses och utforskas. Vi ha därför, för omdömet om en människas handlingar och hennes förmåga att bruka sin vilja, ej blott att stödja oss på den individual-psykologiska uppfattningen, utan ock på den social-psykologiska, då en ständig växelvärkan eger rum mellan individen och samhället eller samhällsförhållandena.

Huru kroppslig hälsa höjer själsstämningen och huru kroppsligt illamående, t. ex. en lindrig förkylning, en tillfällig magoordning o. s. v., nedsätter densamma, är allmänt kändt. Svårare sjukdomar öfva ofta ett betydligt inflytande på tankar och känslor och kunna i hög grad hämma viljekraften. Värklig sinnesrubbning, som gör människan alldeles oförmögen att behärska sig och bruka sin vilja på grund af vare sig exaltation eller förstämning, framkallas ibland af kroppsliga sjukdomar, t. ex. kronisk mag- och tarmkatarr, tarmmaskar o. s. v. — s. k. sympatisk eller denteropatisk sinnessjukdom. Här förefinnes abnorm retning af hjärnan genom reflex från tarmarne, rubbning af näringen, abnorma sönderdelningsprodukter o. s. v. Hela själslidandet försvinner emellertid ofta hastigt, då tarmlidandet kurerats.

I regeln öfva ock alla rubbningar i det sexuella lif-26

vet, alla könssjukdomar ett stort inflytande på själsstämningen, och många bli därigenom nervösa och melankoliska och oförmögna att »fritt» behärska sin vilja.

Mången med ädel håg kan öfverskatta energien och uthålligheten i viljan och underskatta hindren för dees utförande i organismens impulser samt hälsans och välbefinnandets kraf, som kunna göra alla föresatser om intet.

Det kan för de flesta gå för en tid att tänka kallt och förståndsmässigt öfver alla sina egna inre erfarenheter, sina känslor och sina sinnliga förnimmelser, ungefär som att tänka på ett matematiskt problem eller en social fråga. Men i längden är det för otaliga ej möjligt. Och öfver alla dessa få vi ej utan vidare fälla en hård dom för svaghet och lättsinne.

Hvarje etiskt bedömande af viljan, hvarje moralisk värdemätning, som försummar de sociala och biologiska

inflytandena på våra tankar, känslor och handlingar, riskerar att begå de svåraste misstag genom att tillskrifva en fri vilja hvad som härrör från vissa samhällsförhållanden eller kroppsliga tillstånd.

*

Den renhet och fullkomning, som de stränga moralisterna fordra, är ofta, om ej i själfva verket alltid, detsamma som det fullständiga förkväfvandet af alla egoistiska drifter och känslor, ehuru dessa likvisst äro nödvändiga för individens tillvaro och driffjädern till all27

mänsklig värksamhet. Detta systematiska undertryckande at drifterna eller passionerna kan visserligen passa för ett litet antal egendomligt skapade individer, men ej för flertalet människor. Mycket, som de spiritualistiska moralisterna anse som fel och synder, är det emellertid ej i värkligheten. Man Bkall förgäfves försöka göra människorna fullkomliga, utan vi måste nöja oss med relativt goda och nyttiga människor. Och det märkliga inträffar ej sällan, att människor, som ha sina fel och svagheter, kunna vara lika nyttiga ocli goda, ja nyttigare och bättre gentemot sina medmänniskor och samhället än mången, som lefver ett asketiskt lif.

Det är emellertid något osympatiskt hos dessa felfria, ständigt moraliserande människor, som vilja ha alla stöpta i samma form och efter sitt eget hufvud. Alldeles som om moralen vore absolut eller sådan de uppfatta den och lärt den af sina läromästare. De bli ofta orättvisa mot andra, kunna förbittra deras lif och äfven skada dem genom sina omdömen, synnerligast som de anse sig ha rätt att fälla de strängaste domar öfver dem, som de anse vara. felaktiga och syndiga.

Den berömde holländaren M. Mæteblinck säger träffande i Den underbara trädgården: »En karaktärs fullkomning är efter den vanliga uppfattningen alltför ofta en steril afhållsamhet, ett slags ataraxi, en nedsättning af det instinktiva lifvet, som på det hela taget dock är den enda källan till allt annat lif, hvaraf vi lyckas blifva delaktiga. Om vi inom oss förkväfva alla lifvets yttrin-28

gar och ersätta dem med betraktelser af deras nederlag, skola vi snart icke hafva något att betrakta.»

Hädisk och paradoxal kan väl Mæterlinck synas, då han säger, att »man med orätt kallar lidelse, last och fel det, som utgör människonaturens egentliga grund»; men man måste dock söka förstå den rätta meningen från den sunda naturalismens ståndpunkt. Vi kunna då ock förstå honom, då han vidare förklarar, att »det finnes fel, som äro behöfliga för vårt lif och vårt skaplynne; många af våra fel äro just rötterna till våra förtjänster.»

Lika vältalig som skarpsynt har den store författaren i artikeln »Kvinnoporträtt» visat de egoistiska böjelsernas betydelse och relativiteten i människans själsegenskaper. »Hon har», säger han, »intet af denna dödfödda fullkomning, som äger alla dygder, men intet enda fel, som kunde upplifva dem. — Huru kunde hon äga den nödiga energien, om hon icke hade ärelystnad och stolthet? Hur kunde hon öfvervinna de orättvisa hindren, om hon icke ägde det förråd af egoism, som är lämpadt efter hennes rättmätiga kraf på lifvet? Huru kunde hon vara mjuk och glödande, om hon ej vore sinnlig? — Huru kunde hon rädda kvinnans behagfullhet, om hon icke ägde hennes oskyldiga fåfänga?» —

»Det gifves en moral för dem, som stå på den stora flodens stränder, och det gifves en moral för dem, som kämpa mot storm och ström. — Kyskheten, som stilla väntade med slutna ögon och sammanknäppta händer, har rätt att förvandla sig till lidelse, som skall veta att29

välja och afgöra sitt öde. Och så vidare med alla dygder, som hafva ett namn, liksom med dem, som ännu icke hafva något. Sedan är problemet, hvilket som är att föredraga, ett aktivt lif eller ett passivt lif, ett som rör sig bland personer och händelser, eller ett som flyr dem.»

Det finns aktiva och passiva dygder. De förra för-värfvas ute i lifvet och fordra hängifvenhet och handlingskraft; de senare utbildas i tillbakadragenhet genom undertryckandet af drifterna, om sådana finnas, eller genom att vara sådan man är: utan lidelser, utan frestelser. Men inte är man en god människa därför att man ej gör något orätt, inte kan man berömma sig af kyskhet, därför att man ej känner sinnliga lockelser.

Enligt den sunda naturliga moralen är det rättmätigt att inom normala gränser tillfredsställa de egoistiska

böjelserna eller drifterna, och vi ha blott att tillse, att de ej taga öfverhand öfver våra altruistiska böjelser.

Sådana finnas, som formligen anstränga sig att vanställa människonaturen i idealistisk sträfvan efter hvad de anse som renhet, eller undertryckande af naturliga känslor och behof. Men ofta har naturen hämnat sig obevekligt på dessa apostlar själfva samt dem, som följt deras lärdomar, vare sig genom att taga ut sin rätt i tillfredsställandet af ett undertryckt behof eller i upp-ståndna lidanden och sjukdomar.30

Det kan här vara på sin plats att framdraga ett par afskräckande exempel på orimliga spekulationer öfver kärleken och könslifvet, som tilldragit sig en viss uppmärksamhet. Renhetsifrarne ha, tyckes det, kommit att med sympati omfatta den förvirrade unge Weininger, fast de hade bordt låta sig varnas af dennes sexuella framställningar, som utvisa ett värkligt renhetsvansinne. Långt ifrån att troheten mot renhetskrafvet kunde hjälpa Weininger att bära ensamheten, tog han lifvet af sig själf för att ej bli oren, d. v. s. nödgas ha könsumgänge, hvilket var omoraliskt i hans förkollrade tankar.

För den patologiskt brådmogne asketen var endast det manliga elementet andligt och gudomligt, under det »kvinnan var ett själlöst djur» och hon borde skys som något ondt, då hon var »mannens skuld». Samlaget vore i och för sig ett ondt, som strider mot människans högre jag, och Weininger förkunnade ock, att »samlaget i alla händelser strider emot (widerspricht) mänsklighetens idé». Det är emellertid otvifvelaktigt, att samlaget var hvad som hade fordrats för hans hälsa och förstånd, och att just det skulle ha gjort honom själf till människa och låtit honom bättre fatta mänskligheten, under det han i stället genom sin afhållsamhet och sin missförståelse af erotiken uttalade högmodigt sitt hat till kvinnan i olidligt svammel.

Att somliga kunnat se något genialiskt i denne sjuklige sofist med tydliga drag af storhetsvansinne, är anmärkningsvärdt nog och tyder på en psykopatisk stäm-31

ning eller lust för paradoxer eller en suggestibilitet, som låter somliga sinnen förbluffas af de befängdaste idéer, därför att de djärft framställas som stora upptäckter. Att emellertid ej blott män, utan ock kvinnor, såsom jag förnummit, kunnat fatta något intresse för denne kvinno-hatare, är rent af otroligt; det vittnar väl närmast om frånvaro af all erotik hos dem och följaktligen om oförmåga att bedöma kärlekens väsen och det sinnliga däri.

Mycket besynnerliga och falska meningar har E. Hartmann i Det omedvetnas filosofi uttalat om kärleken, hvarigenom han kommit att framstå som en fiende därtill, en misantrop, hvars sofistiska framställningar ej ingifva förtroende till hans konstiga och orimliga lära. Kik-tigt nog säger han, »att man vid kärleken icke har att göra med ett narrspel, ett romantiskt skämt, utan med en fullkomligt real makt, en demon, som kräfver ständigt nya offer»; men han missförstår den, då han säger, att »demonens mål är i sanning intet annat än hönsdriftens tillfredsställande i och med en utkorad individ, och allt, som knyter sig därtill, såsom själens harmoni, tillbedjan, beundran, är endast en mask, ett bländvärk eller något annat än kärlek jämte kärleken.»

De, som älska djupt och varmt en utkorad individ, veta dock, att deras känsla gäller hela personligheten, de själiska egenskaperna lika visst som de kroppsliga, och att innerlig sympati, öm omsorg om den älskades32

väl o. s. v. tillhöra kärlekens väsen och ej äro ett bländ-värk blott.

Så godt som allting i kärlekslifvet är illusion, menar Hartmann, och därför att missräkningar och lidanden ibland förknippas därmed, så förkunnar han som en regel, att kärleken är »en passion, som orsakar mera smärta än lust, och med denna kunskap är från individens ståndpunkt stafven bruten öfver kärleken . . Man måste gifva rätt åt Anakreons yttrande, som lyder: »Sorgligt är att icke älska, Sorgligt är också att älska.»

Hartmann kommer till den i sanning förbluffande slutsatsen: »Om kärleken en gång begripits som ett ondt, men ändock måste väljas såsom det mindre af två onda ting, så länge driften består, så kräfver förnuftet med nödvändighet ett tredje, nämligen driftens utrotning, cl. v. s. snöpning, om nämligen därigenom vinnes en utrotning af driften»(!). En radikalare tillämpning af den kristna asketismen kan man ej tänka sig, och Hartmann hänvisar ock med kostligt allvar på Matthei 19: 11—12, där Jesus på lärjungarnes antydan, att det icke vore godt att gifta sig, säger: »Icke alla fatta detta ord, utan de, åt hvilka det blifvit gifvet. Ty det finnes snöpingar, som äro så födda från moderlifvet, och det finnes snö-pingar, som af människor blifvit snöpta, och det finnes snöpingar,

som hafva snöpt sig själfva för himmelrikets skull. Den, som kan fatta det, han fatte det.»

Ja, fatta detta den, som kan!33

Origenes löste gåtan genom att snöpa sig själf, då han därigenom trodde sig bli säker om saligheten och ansåg könsdriften som en syndig drift. Hur Hartmann fattade saken, vet jag ej, då han ej går vidare i sin utredning af den besynnerliga metoden, som »förnuftet kräfver». Kanske var han »snöping från moderlifvet» — kall natur eller impotent — och behöfde därför hans förnuft ej låta honom själf eller någon annan utföra operationen.

Lättare hade Oidipos att lösa sfinxens gåta i Thebe: hvilken varelse det är, som om morgonen går på fyra, om middagen på två och om aftonen på tre ben? Det är människan, hvilken som barn kryper, som uppväxt går på sina båda fötter och som åldring stödjer sig på en staf. Gåtan var visserligen föga djupsinnig, men ändock blef Oidipos, då han genom dess lösning räddade landet från odjuret, upphöjd på dess tron.

Mera djupsinnig förefaller gåtan om »djuret» i människan; men ännu har ingen spiritualist lyckats lösa den annat än på onaturligt sätt. I sanning besynnerliga moralister, som för renhetens skull kastrera sig själfva, som Origenes, eller förorda kastrering, som Hartmann, eller som taga lifvet af sig själfva, som kvinnohataren Weininger ! De ha visat, att de ej egna sig att vara mänsklighetens rådgifvare; deras onaturliga, ideela meningar förde åtminstone dem själfva till den gräns, där sunda förnuftet och lifvet upphör.

Man kan värkligen säga till Hartmann som Magi-

334

stern i »Glimtarna» angående Glimtens kyrkogårdsfantasi :

Fy fan, så du fantiserar och andas grafluft i lifvets vår. Tror du, att man profeterar, för det man idel elände spår?

Hartman förgiftar alla naturliga föreställningar om grundvilkoren för kärlekslifvet, och man baxnar inför denna ensidiga analys af dess skilda moment, af lust och olust, som matematiskt summeras för att ställas mot hvarandra. Det är ett iskallt sönderplockande af kärlekens väsen, ledande till en pessimism, som är fiendtlig mot mänskligheten och lifvet. Det är en kuriös absurditet, som emellertid ej kan invärka på normala människor med lefnadslust och blod och kraft, på handlingsnaturer, som ha att bära lifvets bördor och därför ock vilja ha dess fröjder.II.

Afhållsamhets-frågan.

Könskärleken är ett behof hos alla normala människor; och om än hos somliga, hufvudsakligen asketiska kvinnor, könsdriften härvid kan ha en underordnad rol, så är den emellertid värksam hos det stora flertalet människor af båda könen, fast dess yttringar kunna vara mycket växlande. Kärleken mellan könen är därför »sexuell», eller sympati i förening med könsdrift, och kärleken — jag talar ej om blott den fysiska, sexuella känslan, utan om hel, värklig kärlek med dess andliga moment — är i själfva värket lyckans främsta vilkor, ett af lifvets högsta ändamål.

Och denna makt, denna starka naturkraft, detta nödvändiga lifsbehof skulle man ständigt och alltjämt kufva för att enligt spiritualismens principer nå den andliga friheten, den sedliga renheten, och först då man enligt häfdvunna bruk och vissa lagbestämmelser kan träda i legitimt äktenskap — om det än dröjer ett eller annat årtionde efter inträdandet i manbarheten — skulle könsumgänge få äga rum.36

Vi få emellertid ej glömma, att alla våra organ, könsorganen lika väl som de öfriga, äro underkastade samma lag för hälsan: lämplig öfning. Däraf följer dock ej, att könsumgänge är nödvändigt, så snart ynglingen inträdt i manbarhetsstadiet, ty en viss tid, olika för olika individer, är det af största nytta att behärska könsdriften och uppskjuta könsumgänget, så att organismen må nå sin fulla mognad och de andliga egenskaperna må tillräckligt utvecklas. Det är af utomordentlig betydelse, att ungdomen lär sig skilja mellan naturlig och konstlad eller uppjagad könsdrift och dessutom lär sig inse, hvilken makt viljan har öfver denna drift. Man kan dock ej vänta sig, såsom framhållits i föregående kapitel, att denna makt skall för obegränsad tid och hos alla människor visa

sig absolut värksam.

Alla kunna ej lika lätt lefva sexuellt afhållsamma, då könsdriften är så ofantligt olika utvecklad och temperamenten så olika bland människorna samt dessutom deras uppfostran, omgifning och lefnadsförhållanden äro så skiljaktiga. Det är skillnad på blodfulla, handlingskraftiga män med sjudande kraft, fantasi och lefnadslust och blodfattiga, svaga och stillsamma naturer.

Som exempel på svag könsdrift må följande fall anföras:

En 24-årig arbetare rådfrågade mig på grund af fruktan för impotens, då han stod i begrepp att gifta sig och varit förlofvad 9 månader. Han hade pollutioner 1—2 gånger i månaden, men erfor aldrig erektioner, ej ens då han smekte fästmön. Båda voro till lynnet tillbakadragna och blyga.Följande fall må anföras som exempel på stark könsdrift:

En 24-årig arbetare vände sig till mig för hjälp däremot; han bedref onani i 15—18 års åldern, hvarpå han upphörde därmed och började könsumgänge, och samlag har han alltsedan utöfvat ungefär 2 gånger i veckan. Trots samlagen har han allt emellanåt haft pollutioner. Han har blifvit sexuellt öfver-retad, så att ejekulationen numera ofta sker för tidigt, och dessutom har hans arbetsförmåga aftagit. Vanligen påkommer 3—4 dagar efter samlag en oemotståndlig åtrå efter könsumgänge och hans tillgångar gå till stor del åt därtill. Bromkalium hade ingen värkan på könsdriften, som åter högst betydligt nedsattes af hypnotisk behandling, så att han under 4 månader ej hade samlag iner än hvar 4—5 vecka. Därpå tilltog driften igen, hvarför han undergick en ny hypnotisk kur med samma resultat.

Det andra exemplet gäller en kandidat 26, år gammal. Var tidigt sexuellt utvecklad och hade erektioner redan vid 12 års ålder; pollutioner började då han var .15 år gammal och ha uppträdt 1—3 gånger i veckan, hvarigenom han blifvit mycket nedsatt och nervös. Fast han erfarit stark könsdrift och ofta haft erotiska fantasier och erektioner, har han aldrig onaniserat; könsumgänge har han alldeles undvikit, mest af fruktan för venerisk smitta, tills för 8 månader sedan, då han lärde känna preventivmedel, hvarpå han började utöfva samlag. Härmed har han fortsatt ungefär 1 gång i månaden och därigenom blifvit frisk och kry, och pollutionerna inställa sig numera blott sällan

Ofta ha, såsom flera erfarna läkare, såsom Lallemand bland de tidigare, Fürbringee, G-yurkovechky m. fl. bland de nyare, framhållit, de af hållsam me en medfödd, abnormt ringa könsdrift och göres här en dygd af svagheten. Häri instämmer ock Löwenfeld, och denne förklarar därjämte,38

att det för friska, sexuellt normalt anlagda män »ingalunda är en lätt uppgift att kämpa mot det egna köttet». Han förklarar ock, att den ställning, som de katolska prästerna intaga och som ända från ungdomsåren befriar dem från så många könsfrestelser, ej kan utan vidare öfverflyttas på andra män.

Det är lätt att predika förståndets bruk till sinnlighetens förkväfvande, att föreskrifva afhållsamhet från kvin-ligt umgänge och allt, som leder tankar och känslor på kärlek och kvinliga behag. Men det är ej så lätt för dem, som dessa råd gälla, att följa dem.

Otaliga unga män ha haft Gud i hågen och behållit i tacksamt minne alla de sedlighetsprinciper, som en from moder lärt dem, men svärmat för och skrifvit vers till en flamma, eller känt ovissa erotiska känslor och sexuella behof, hvarför de slitits mellan dragningen till det andra könet och föresatsen att ställa sig under andens herravälde och »kufva köttet».

Hvem anser ej — bland människor med sundt förnuft och någon väldserfarenhet — att förhindrandet af konstlade sexuella behof och motstånd mot sinnlighetens frestelser äro nyttiga och nödvändiga? Men man fordrar mycket mer från det puritanska hållet: man vill undertryckandet af hela könskänslan och dess yttringar inom naturliga och normala gränser. Man fordrar särskildt af de ogifta männen, att de skola göra sig fullständigt till herre däröfver vid alla tillfällen, då den gör sig gällande. Detta är emellertid ofta detsamma som att förkväfva39

själfva lifvet, förkrympa sitt jag, göra sig till andliga snöpingar, till kalla och osympatiska människor utan

fantasi, utan hängifvenhet, utan lefnadslust. Och detta mål vinnes ofta ej utan en helt chimärisk renhet, då den undertryckta könsdriften lätt hämnar sig med ständiga sexuella känslor och bilder, som ofta äro allt annat än rena och drifva till onani eller besinningslösa och osedliga könsförbindelser.

Den store filosofen Kant ansåg, med sina djupa insikter om människonaturen, den sexuella af hållsam heten farlig för det sedliga lifvet. I sin Antropologi förklarade han: »Om också ynglingen tidigt nog är förmögen att tillfredsställa sin och sin makas böjelse som världsmedborgare, så är han dock ännu icke på långt när i stånd att som statsborgare uppehålla sin maka och sina barn. Han måste lära sig ett yrke, skaffa sig kunskaper, för att med sin maka börja ett hushåll, hvartill hos de bildade folkklasserna minst 25 år förflyta, innan han blir mogen för sin bestämmelse. Hvarmed fyller han nu denna mellantid, som ägnas åt en nödtvungen och onaturlig af-hållsamhet? Knappast annat än med laster.»

Till detta uttalande fogar E. Hartmann i Bet omedvetnas filosofi följande: »Men den, som värkligen undantagsvis kan bevara sig fri från alla de laster, hvilka fylla denna mellantid, och med förnuftets alla ansträngningar förmår genom en idelig kamp öfvervinna de hval, som den uppväckta sinnligheten alstrar, han har under mellantiden från pubertetsåldern ända till dess han knyter äkten 40

skåpets band, under tidrymden för hans spänstigaste kraft, efter åtminstone för hans mest lågande sinnliga passion, att bära en sådan summa af olust, att den under den sedermera inträdande tidrymnden följande summan af könslig lust aldrig kan uppväga eller åter godtgöra henne. Åldern för männens ingående i äktenskap r3rcker allt längre fram i jämnbredd med kulturens framsteg, den provisoriska tidrymden blir sålunda allt längre, och den är längst just inom sådana klasser, hos hvilka nervernas sensibilitet och retbarhet, alltså äfven försakelsernas kval, äro störst.»

* * *

Ej nog med att man ser teologer och andra spiri-tualister liksom ock sedlighetsföreningar förklara afhåll-samhet under alla förhållanden som bjudande plikt, man finner ock ett antal läkare vara med därom, dels af öfvertygelse, dels på kompromissens väg i föreningars öller institutioners namn, i afsikt att moralisera allmänheten. På grund af språkbruk eller ofullkomligheter i språket ha emellertid tvetydigheter vid flera tillfällen kommit att bjudas allmänheten.

Sålunda har en af Berlins störste polikliniker i ett flygblad, som utdelas till män med könssjukdomar, förklarat: »Könslig afhållsamhet (Enthaltsamkeit) skadar in gen människa».

»Tyska sällskapet för bekämpande af könssjukdomar» har i ett flygblad i första punkten afgifvit den förklaringen :41

» Afhållsamhet (Enthaltsaniheit) i könsumgänge är, enligt läkames öfverensstämmande mening — i motsats tili en mycket spridd fördom — i regeln ej hälsofarlig.»

Skall man anse, att »En thaltsamlce i t» här är liktydigt med afhållsamhet, eller det latinska och franska kontinens, utmärkande den, som fullständigt afhåller sig från könsumgänge, så föreligger en betänklig tvetydighet öller förvirring. Det skulle naturligtvis ha stått »afhållsamhet från könsumgänge» och ej »afhållsamhet i könsumgänge». Med denna formulering betyder Enthaltsam-keit ej afhållsamhet, utan återhållsamhet, och båda orden betyda på tyska Enthaltsamkeit. De äro visserligen i svenskan oftast liktydiga, men i visst afseende äro de dock ej fullt synonyma. Ty afhållsamhet utmärker den, som ej tillåter sig något, och ordet har i nyare tiden särskildt: genom nykterhetsrörelsen blifvit liktydigt med absolutism; men återhållsamhet utmärker den, som iakttager måtta i njutningar. Svenska språket är således rikare än det tyska med hänsyn till dessa begrepp, och på felfri svenska kan man ej säga »afhållsam i könsumgänge», utan måste man säga »återhållsam i könsumgänge». Men detta betyder att vara måttlig och ej att alldeles försaka könsumgänge.

Frågan är nu: liar man i det tyska sällskapet vid formuleringen afsiktligt satt »t könsumgänge» och således med Enthaltsamkeit menat måttlighet? Ja, då är för visso intet att invända emot ifrågavarande punkt i flygbladet från något håll; ty alla, äfven de, som framhålla42

att afhållsamhet kan vara skadlig, anse att måttlighet i könsumgänge ej är hälsofarligt. Då hade man emellertid ej behöft tillsätta »enligt läkarnes öfverensstämmande mening», ej heller »i motsats till en vidt utbredd fördom» och ej heller »i regeln».

Saken ser dock besynnerlig ut, och af tyska auktoriteter, t. ex. L. Löwenfeld, som anse att tyska sällskapet för befrämjande af könssjukdomar med ordet Ent-haltsamkeit menat afhållsamhet, absolutism, har ock den anmärkningen gjorts, att punkten är tvetydig och att det skulle ha stått »från könsumgänge». Andra, t. ex. d:r W. Hammer (Berlin), ha från samma synpunkt framhållit bristen, att uttrycket »i regeln» ej närmare förklarats, och protesterat mot förklaringen, att Enthaltsamkeit »enligt läkarnes öfverensstämmande mening» ej vore hälsofarlig.

Det torde således ej lida tvifvel, att ett betänkligt sofisteri å somliga medlemmars sida här föreligger för att vinna eller blidka andra, eller vissa religiösa element. Jag gjorde ock för min del till en af ledarne i nämnda tyska sällskap förlidet år, då på ett af dess möten flygbladet skulle omredigeras, den anmärkningen, att ifrågavarande punkt innébure en lögn (förutsatt att afhållsamhet menats), hvarpå han svarade: »ja visst, men den har tillkommit på grund af kompromiss med federationens ledare och pietister, för att förena dessa element med läkare och många andra, som vore med om bildandet af ett vidsträckt sällskap, som satte sig för att bekämpa de veneriska sjukdomarne.»43

En märklig kompromiss! Och den är märklig ej minst genom den språkförbistring, som fordrades därför. Enthaltsam betyder, som vi sett, såväl afhållsam eller kontinent, som återhållsam eller måttlig; men läkarne synes ha hållit på uttrycket »i könsumgänge» och ej vågat utsätta »från könsumgänge», ty då skulle de ej ha kunnat förklara, att detta vore läkarnes (alla läkares!) öfverensstämmande mening.

Allmänheten, eller rättare de män, som pläga smitto-farligt könsumgänge, få nu tro hvad de vilja, allt efter den mening de fästa vid ordet Enthaltsamkeit, och mera torde ej sällskapet ha nått med den ifrågavarande punkten än att de flesta anse, att måttlighet i könsumgänge ej är hälsofarligt, sedan de funderat en stund på den besynnerliga tyskan.

Under tiden trösta sig de religiösa elementen kanske mecl, att allmänheten ej lägger märke därtill eller tror, att ett tryckfel förefinnes, så att förklaringen innebär, att afhållsamhet från könsumgänge ej vore skadlig!

Vi ha här i sanning ett nytt bidrag till de konventionella nutids-lögnernas historia, som är föga uppbyggligt.

*

$

Prof. Ribbing har i sitt arbete Den sexuella hygienen förklarat, att han »sällan sett en mera rikhaltig samling af misstag och falska uppgifter» som i det bekanta arbetet Samhällslärans grunddrag af en (anonym) engelsk läkare, och det är tydligt, att han härvid främst afser44

kapitlet om lidanden på grund af afhållsamhet. Författaren tages, att börja med, för hufvudet för det han är anonym, därvid Ribbing förkunnar, att »anonyma personer, som försöka uppträda såsom vetenskapliga lärare och sociala reformatorer, ha ingen rättighet att blifva trodda och aktade!» Sedan förklaras, att »arbetet har uppfunnit en helt ny orsak till en del sjukdomar, och den har be-nämt dem återhållsamhetssjukdomar (skall naturligtvis vara afhållsamhetssjukdomar), ett namn fullständigt okändt i den vetenskapliga medicinen». Angående de för männen egendomliga formerna däraf, nämligen minskad potens, sädesflytning, hypokondri m. m., så säger Ribbing, att de »sällan eller aldrig uppkomma af värMig återhållsamhet (afhållsamhet), men väl däremot äro förorsakade af excesser, naturvidriga laster samt ärftlig disposition.»

Ett i sanning märkligt påstående, att dessa lidanden »sällan eller aldrig» skulle bero på afhållsamhet, ty det är afhållsamhet — kontinens hos den engelske författaren — som menas, och ej återhållsamhet, d. v. s. måttlighet.

För min del finner jag, att ifrågavarande arbete (nu ett halft århundrade gammalt), om man frånser vissa underordnade brister, skildrar förhållandena på det sexuella området riktigt. Man kan icke allenast ej förneka de lidanden han uppgifvit såsom följder af afhållsamheten, utan äfven öka deras tal på grund af nyare rön. Och den

medicinska vetenskapen har alla skäl att, om den förut ej gjort det, befatta sig med afhållsamhetssjukdomar.45

Vi ha i fråga härom skäl att här inlåta oss på en kort utredning af begreppen liälsa och sjukdom. Hälsa eller vara frisk betyder i allmänhet att vara fri från smärta och känna sig välbefinnande. Omärkliga öfvergångar finnas emellertid från fullständig hälsa till utprägladt sjukdomstillstånd; dolda, smygande sjukdomar finnas, som till en början eller kanske ständigt äro smärtfria och som en tid ej synnerligen störa välbefinnandet.

Mycken onödig dunkelhet har man, synnerligast förr i tiden, sett hos somliga patologer i fråga om definition på sjukdom och den s. k. nosologien, eller den del af patologien, som sysslar med att gifva sjukdomarne namn, definiera dem och angifva deras alla förhållanden, har alltid mött de största svårigheter. Sjukdomarne kunna indelas i allmänna, som gälla organismen i dess helhet eller stor del däraf, och lokala, eller begränsade till ett visst ställe. De kunna indelas organologiskt, eller efter de organ, som äro angripna — lung-, hjärt-, magsjukdomar etc. — och de kunna ock indelas ætiologiskt eller efter orsakerna — såsom de sjukdomar, beroende på bakterier, gifter, klimatiska förhållanden, födan o. s. v. Somliga sjukdomar ha ett mer eller mindre typiskt förlopp och likformiga symptom, så att en helhetsbild kan tecknas, såsom lunginflammation, lungsot, reumatism o. s. v., andra äro mindre typiska, med oregelbundna och växlande symptom, och dessa kunna ibland ock tyda på någon annan sjukdom, hvarför diagnosen kan vara svår att ställa.46

Många patologer afhålla sig från att ingå på någon närmare definition på sjukdom, och i allmänhet är man ense om, att sjukdom finnes, då en väfnad är förändrad eller en funktion är abnorm, eller att sjukdom är ett abnormt tillstånd, som yppar sig i vissa organiska eller funktionella oordningar. Bouchard angifver sjukdom som »helheten af de företeelser, som frambringas i en organism, hvilken utsättes för värksamheten af en sjukdomsorsak och reagerar däremot.»

För den vetenskapliga uppfattningen liksom för det alldagliga språket är det i själfva värket nog att med de främsta lexikografer, Littré m. fl., angifva sjukdom såsom rubbning i hälsan. Det engelska ordet disease uttrycker direkt denna rubbning, ty det betyder illabefinnande, (ease betyder välbefinnande). Sjukdom är därför frånvaro af de vilkor för hälsan, hvari alla funktioner i organismen oförhindradt och harmoniskt samvärka. Rubbningar i hälsovilkoren kunna vara ringa och föga besvärande, då organismens motståndsförmåga är stark nog till att hålla dem inom vissa gränser. Det finnes därför ej någon skarp gräns mellan sjukdom och hälsa, åtminstone beträffande somliga sjukdomar eller sjukdomstillstånd, och detta är fallet särskildt i fråga om åtskilliga rubbningar inom nervsystemets funktioner. Beträffande andra sjukdomar finnes emellertid en bestämd gräns mellan dem och hälsan, då orsaken nämligen värkar synnerligen kraftigt eller organismens motståndskraft är allt för ringa, såsom i allmänhet vid infektionssjukdomar, ehuru äfven47

här hälsan i sin helhet ibland ej är så synnerligen nedsatt, t. ex. i mycket lindriga fall af vattkoppor och syfilis m. fl.

Hur som hälst, komma vi till den uppfattningen, att sjukdom är hvarje afvikelse från hälsan och att sjuk är den, som ej är frisk och kry.

Af vikt är att i de flesta sjukdomssymptom afse nervsystemets betydeWe. Öfverallt finnas nerver, som äro nödvändiga för alla funktioner; genom nervsystemet är det som musklerna värka och körtlarna afsöndra sina sekret, och det är ock nödvändigt för alla väfnaders näring. »Nervösa» tillstånd eller rubbningar i nervsystemets värksamhet medföra därför lätt en mångfald sjukdomstillstånd på grund af talrika förbindelser mellan de skilda organen genom nervsystemet, såväl det sympatiska som det cerebrospinala.

Det tillstånd, som kallas nervositet eller nervsvagliet och som kan framkallas af mångahanda orsaker, är ofta ett öfvergåugstillstånd mellan hälsa och sjukdom. Det har växlande symptom och består vanligtvis i oro af minsta anledning, retlighet, öfverkänslighet, stegrad mottaglighet för yttre intryck, minskad uthållighet, benägenhet för hufvudvärk, hjärtklappning, svimningsanfall, diarré m. m vid sinnesrörelser. Men detta tillstånd kan vara öfvergående och finnas hos personer, som i det stora hela eljest äro friska; men varar det för länge och finnas allvarsamma orsaker därtill, så förvärras det, och ständiga och utpräglade sjukdomstillstånd uppstå: svåra48

rubbningar i nervsystemet, muskelsvaghet, nutritions-rubbningar, blodbrist o. s. v.

Detta får man bevittna hos många af de sexuellt afhållsamma. En tid äro de friska och föredraga bra nog det ålagda tvånget, men efter ett antal år erfara de allt större obehag och lidande, få sexuell neurasteni i förening med kroppsliga smärtor — i testiklarne, vekryggen, underlifvet etc. — nedsatta själskrafter och arbetslust m. m. eller lida af afhållsamhetssjukdomar.

Följande fall ur min praktik utgöra nya exempel därpå, och flera meddelas längre fram.

Herr B., affärsman, 28 år gammal, hade från 16:e året pollu-tioner under 6 år 3—4 gånger i veckan och ofta flera gånger samma natt; på senare åren 2—3 gånger i veckan. Konsulterade 19 år gammal d:r Wretlind, som föreskref klen kost och förklarade, att pollutioner 3 gånger i veckan vore ej att fästa sig vid och att afhållsamhet ej vore skadlig, samt bad honom bevara sin samvetsfrid genom att ej gifva vika för sexuella frestelser genom könsumgänge. Detta råd var enligt hans mening skadligt, och ban anser sig, genom att ha följt det, ha fått sin hälsa i hög grad förstörd. Han har alltid lefvat afhållsamt, med undantag af samlag ett par gånger i 20-års åldern och sedan med ett par års mellantid några gånger, sist då han var 25 år. Samlagen voro emellertid ofullständiga på grund af för svag erektion och för hastig ejakulation. Under förlofningstiden, som varade 3 år från 25:te året, erfor han alltid, då han var tillsammans med fästmön ett par gånger om året stark sexuell retelse och fick sädesafgång vid smekningar. Led af sömnlöshet, kramp i ändtarmen, värk i testiklarne och ryggen, slapphet och nedsättning af arbetskraften, var dyster och nervös och kunde ofta ej hålla sig stilla, allt symptom, som han tydligen kände bero på

c49

afhållsamheten. Genom kalla sittbad och bromsalter nedsattes könsdriften under den tid medlen användes. Sedan han varit gift 8 månader, meddelade ban mig följande:

»Enligt den uppfattning jag har om mitt tillstånd, är min kropp och mina nerver för utmattade och slappa för att röna ett gynnsamt inflytande af mitt äktenskap. T. o. m. endast 1 à 2 samlag i veckan framkalla sömnlöshet och stark nervositet. De första 4 månaderna idkade jag samlag minst hvarannan dag, numera 1 à 2 gånger i veckan.»

Det är tydligt, att afhållsamheten dels vållat sådan retbarhet, att han kom att öfva samlag alltför ofta, dels medfört utmattning och slapphet, hvadan könsumgänget ej hade den nyttiga värkan det eljest skulle haft. Moderation häri och stärkande medel hade dock snart en gynnsam värkan.

Kandidat E., 27 år gammal, intelligent, allvarlig och finkänslig personlighet; kom att öfva onani 14 år gammal 1/i års tid, men upphörde af föresats, då han fått veta, att det var skadligt. Under de 10 följande åren kom han dock att 2 gånger onanisera af nödtvång, då könsdriften, som alltid var stark, blef honom öfvermäktig. Kämpade ständigt mot driften med hela sin viljekraft och understödde den inre striden med bad och gymnastik; hade pollutioner ungefär en gång i veckan. Ville ej öfva samlag på grund af sina sedliga principer. Men en gång för ett år sedan hade han dock tillfälligtvis könsumgänge och fann sig väl däraf. Ibland kan han på senare året, synnerligast vid ifriga examensstudier, erfara en utomordentligt stark och plötslig könsdrift, som tvingar till onani, då ej ejakulation inträffar af sig själf. Pollutioner inträffa numera ungefär 2 gånger i månaden. Bromkalium, som jag föreskref, nedsatte könsdriften betydligt så länge medlet togs, men omedelbart därpå gjorde sig driften gällande igen. Blef slutligen dyster och erfor minskning i energi, intresse och fantasi samt fick hufvudvärk och tyngd i hufvudet, i synnerhet då könsretelser funnos.

450

Han har erfarit en »ohygglig pina» genom den otillfreds-ställda könsdriften, som han städse sökt bekämpa; men på grund af blyghet ej kunnat finna en väninna, som han önskat, sedan han numera, då han omöjligt kan gifta sig på många år, ändrat åsikt om afhållsamheten och han funnit, att han ej härdade ut längre därmed, utan blef sjuk och dyster och det ofta ej gick undan med studierna och hågen till arbete minskades. Då han sålunda kommit till den öfvertygelsen, att könsumgänge vore nödvändigt för honom, fick han omsider tillfälle därtill och erfor redan efter första samlaget en stor förändring: han blef lugn, återfick sin energi, så att han arbetade med lätthet,

hufvudvärken försvann och de ständiga erotiska fantasierna upphörde. Några månader sedan detta inträfiade, meddelade han mig, att han fortfarande var vid bästa hälsa.

Kandidat S., 24 år, af frisk och stark konstitution, uppfostrad i strängt religiös anda i föräldrahemmet. Ar ej synnerligt sexuellt anlagd, har aldrig onaniserat och har af princip afhållit sig från könsumgänge. Ar ifrig sportsman och lefver ett sundt och nyktert lif. Har pollutioner endast hvar annan månad, tydligen beroende på sädesafgång vid afiöringen; ofta inställa sig erektioner och sexuella fantasier, hvilka han dock slår bort på grund af sina sedliga grundsatser. Sedan flera år erfar han minskad energi, svårighet att studera samt tendens att uppskjuta hvad han skall göra. Känner trötthet och tyngd i hufvudet samt smärtor i testiklarne och ljumsktrakten. Rådfrågade prof. Ribbing, som ej ansåg afhållsamheten vara farlig, utan att man kan och skall behärska könsdriften med sin vilja. Då han ej kunde gifta sig på många år, ingick han könsförbindelse med en väninna, hvarpå smärtorna och de sexuella fantasierna försvunno.

En 33-årig handtvärkare har meddelat, att han i ungdomen ofta fick ejakulation, då han blef ifrig eller jäktad i arbetet eller klättrade å stänger, att han i 20:de—22:dra året onaniserade51

emellanåt samt sedan många år har pollutioner 1—3 gånger i veckan.» På senare åren har han magrat betydligt, förlorat matlusten, blifvit svag och olustig samt svettats lätt af minsta ansträngning, lidit af oro och ångest, haft svårt att fatta beslut, sett framtiden i svart och, trots ett tycke, ej vågat förlofva sig. I 28:de året hade han 4 gånger samlag med prostituerade, men sedan dess har han ej haft könsumgänge, trots åtrå, och vill ej besöka prostituerade. Genom behandling med järn, opium och bromkalium, som jag ordinerade, blef han småningom allt lugnare och kraftigare och fick mera självtillit, så att han nyligen förlofvat sig. Han känner sig lugn och lycklig i fästmöns sällskap och har hopp att snart kunna gifta sig.

Man måste, såsom i här skildrade fall, praktiskt sedt, till de af hållsamma ock räkna dem, som blott någon gång eller så sällan pläga könsumgänge, t. ex. en eller annan gång om året, att detta ej kan öfva något varaktigt inflytande för tillfredsställandet af könsbehof vet. Detta fordrar i regeln hos friska män mer eller mindre regelbundet könsumgänge.

*

Enligt hr Rosén »äro abstinenslidandena inte ens hos det i värkligheten ringa mindretalet, som alls utsättas för dem, i allmänhet af särdeles svår beskaffenhet. Det synes vanligen röra sig om rätt obetydliga krämpor och obehag, tillfälliga yrsel tillstånd, några sömnlösa nätter o. s. v.»

Ja, vore det så, hvem skulle då ej gå in på afhåll-samhet? Men, det är ej så. Krämporna kunna vara synnerligen svåra, en »ohygglig pina», kan finnas, pollutioner kunna inställa sig på ett för kropp och själ öde-52

läggande sätt, impotens kan bli följden o. s. v. Hvad beträffar yrseltillstånden, så kunna dessa väl näppeligen vara så »tillfälliga», och de sömnlösa nätterna äro väl ej blott »några», om afhållsamheten är ständig och utsträckes en lång följd af år.

Beklagligtvis har hr Rosén begått vissa öfverdrifter och misstydningar i återgifvandet af vissa mina uttalanden. Jag har sålunda aldrig sagt hvad han påstår, att afhållsamheten »för de allra flesta visar sig snart som något mycket förstörande.» Detta framgår redan till en del af hvad hr R. strax förut återgifvit ur mitt arbete om »Könsdriften etc.», att nämligen afhållsamheten i regeln är skadlig först när den öfvas genom en längre följd af år» — således ej »snart». Vidare har jag ingenstädes sagt, att för de »allra flesta» afhållsamheten skulle vara mycket förstörande, och ändock påstås, att jag »håller synnerligen styft därpå». Jag har uttalat den meningen, att afhållsamheten för somliga är en värklig fara, då den kan ödelägga hälsan, alstra svårmod och svårare svaghetstillstånd samt slutligen omintetgöra alla förhoppningar om lycka, att den hos andra kan alstra lindrigare obehag och nervositet, som minska arbetshågen och göra lifvet dystert, och att somliga kunna, under lyckliga individuella förhållanden, fördraga afhållsamheten utan skada.

Min puritanske kritiker andrager såsom missrekommenderande, att de arbeten, hvarur jag hämtat belysande fall, »stundom tyvärr varit af gammalt datum och mycket omtvistad pålitlighet». Som om äldre läkare ej kunnat53

skildra sjukdomstillstånd hos sina patienter! Hvad pålitligheten beträffar, finnes ej en enda af dem jag åberopat, som någon med ämnet förtrogen ansett tvetydig eiler osann i sina uppgifter. Jag nämner dem här: Galenos, Hippokrates, Lanzoni, Venette, Prieur, Buffon, Lallemand, Descourtilz, Caffort, Beard, Erb, Krafft-Ebing och Moll.

Storordigt talar hr R. vidare om »den nyaste facklitteraturen» och dess — tydligen främst genom Krafft-Ebing och Löwenfeld — vunna resultat, att »det är hos personer med redan förut på något sätt söndertrassladt nervsystem, som afhållsamheten .stundom medför sjukliga värkningar», samt förklarar: »att den emellertid är menlig blott under sådana, redan abnorma omständigheter, det framgår lika otvetydigt af samma litteratur.» Ja, möjligen af den litteratur hr R. känner. M.en hvad nu de två enda nämnda författarne beträffar, så kan man, med allt erkännande af deras förtjänster, säga om dem, som Cicero sade om Greklands störste skald: »Interdum dormitat Homerus», d. v. s. Homerus tog sig ibland en lur, d. v. s. begick fel. Ej alla läkare som sysslat med afhållsamheten, äro fördomsfria nog att iakttaga och forska fullt objektivt; det har jag i mitt arbete om Könslifvet etc. visat rörande åtskilliga medico-teologer, såsom Acton, Ribbing och Wretlind in. fl.

Auktoritetens suggestiva makt är ofta oerhörd ej blott bland den stora allmänheten, utan ock bland somliga forskare och läkare, så att värkligheten ej ses sådan den är och det anses onödigt att anställa själfständiga forsk-
54

ningar eller kontrollundersökningar. Läkare finnas, som, äfven då patienter förklara, hurusom de känna betydliga obehag eller svåra sjukdomssymptom bero på sexuell afhållsamhet, ej vilja höra på det örat, och ej göra några närmare undersökningar, ej ställa några frågor för att komma på det klara med patientens tillstånd — som alltid främst måste ætiologiskt utredas — utan förordna kort och godt de medikament eller hygieniska medel, som de anse nyttiga för hans »nervositet». Man har hört en och annan läkare för dylika patienter uttala, att afhåll-samhetssjukdomar ej finnas, och tydligen beror denna mening på suggestion af professor A:s eller doktor B:s uttalande i den riktningen.

I ett nyligen hållet föredrag i Stockholm, har prof. E. Almqvist, enligt ett tidningsreferat, förklarat, att »talet om att kyskheten skulle vara ohälsosam fullständigt gen-drefs af vetenskapen». Vi återfinna här alldeles samma ord som i prof. Ribbings och Kristiania medicinska fakultets uttalanden i afhållsamhetsfrågan, och är det väl dessa jämte en och annan representant för en allt annat än vetenskaplig forskning på detta område, som varit prof. Almqvists auktoriteter.

Hvad »auktoriteten» ibland kan spela för ett spratt, har man särskildt sett på det sexuella området. Se här ett exempel: Löwenfeld framhåller »den anmärkningsvärda lätthet, hvarmed svenska studenter, såsom Seved Ribbing meddelar, enligt deras egen förklaring, fördraga afhållsamheten». Han menar nu, att det här »tyd-55

ligen ej blott gäller dygd och last utan ock skilnader i könsdriftens utveckling, som bero på rasen.»

Jag har mina skäl att betvifla allmängiltigheten af Ribbings uppgift och erinrar om d:r I. Svenssons uppgift i Hälsovännen 1896, att öfver halfva antalet af studenter i Sverige ådraga sig veneriska sjukdomar.

Under det att man i vår tid finner en och annan läkare, som tagit intryck af den kyrkliga eller pietistiska reaktionen, som följt på nyare tidens rationalism och ateism, och därför, trots sin naturvetenskapliga utbildning, antagit en spiritualistisk åskådning och predika andens herravälde öfver drifterna, synas läkarne i föregående generation allmänt b a haft en mer fördomsfri och oförvillad blick och ansett sexuell afhållsamhet omöjlig att iakttaga af flertalet män.

Medicinalrådet A. T. Wistrand skref sålunda i sitt arbete Bordellväsendets historia 1843: »Det fordras en högre grad af bildning, en utmärkt ren moralitet för att under de kraftfulla åren kunna motstå en uppretad könsdrift. Endast få kunna ernå denna bildning. De flesta låta hänföra sig af sitt varma blod, af sin uppretade sinnlighet, och om de ej kunna tillfredsställa sina stormande passioner, råka de ofta på de mest absurda afvägar eller

förfalla till onaturliga, smutsiga laster.--Men, svara

de strängare moralisterna, man måste utbreda så mycken dygd, bildning och religion bland människorna, att resignationen blir lätt, kyskheten orubblig och uppskattad såsom det heligaste man kan äga. Men när skall denna bild-56

ning komma? Skall den, så länge naturen lios oss nedlagt mäktiga begär, någonsin i en sådan grad kunna ernås och kunna blifva en gemensam tillhörighet för hela människosläktet? --Då man ser en mängd laster och brott,

som lagen nödvändigt måste straffa för att upprätthålla samhället, såsom päderasti, sodomiteri, koppleri, otukt, våldtäkt, äktenskapsbrott, barnamord, fosterfördrifning eller barns utsättande m. m. — huru mycket däraf måste man ej härleda ifrån de tvungna, naturvidriga förhållanden, i hvilka vi lefva? — — Utom dessa brott äro mången gång självmord, onani, sinnesrubbning, vansinnighet, raseri, fånighet, hysteri, spasmer m. m. likaså förskräckliga följder af saknadt tillfredsställande af könsdriften.»

Som vi se, ansåg Wistrand liksom en mängd tidigare läkare, att afhållsamhetssjukdomar finnas.

Detta har nyligen flera tyska läkare framhållit, såsom M. Marcuse i sitt arbete Barf der Arts sum auserehe-lichen Geschlechtsverkehr rathen (1904) och W. Hammer i Die gesundheitlichen Gefåhrén geschlechtlicher Enthaltsamkeit (1904).

Gyurkovechky förklarar afhållsamheten i lika grad som sexuella excesser medföra skadliga värkningar. Hammond omtalar fall, där afhållsamhet, på abnormt vis föranledd af religiösa lagar eller fördomar, leda till ständig impotens. Enligt Schrenk-Notzing kan den tvungna afhållsamheten hota viljans frihet och leda till satyriasis och sexuella perversiteter. M. Jastrowitz har nyligen (1904) uttalat den åsikten, att afhållsamheten leder till57

en sorts sjalfförgiftning, genom sädens kvarhållande i kroppen, på samma vis som sådan uppträder vid kvarstannandet af andra afsöndringsprodukter, såsom tarmarnes och njurarnes o. s. v. Härvid skulle ett särskildt giftämne, ett toxin, bildas, hvilket framkallar vissa sjukdomssymptom, som försvinna, då toxinet kommer ur kroppen, fr fr

Det kan ej lida något tvifvel, att afhållsamhet från eller bristande tillfälle till könsumgänge med det andra könet i otaliga fall i alla tider ledt till sexuella förvillelser, urartningar och abnormiteter: onani, homosexualitet etc. Homosexuella förbindelser ha visserligen i många fall en medfödd abnormitet i de sexuella böjelserna till grund; men lika ofta, kanske oftare bero de på förförelse och lastbar urartning eller omöjlighet att öfva samlag. I det gamla Grekland fyllde därför hetärerna och de offentliga glädjeflickorna en värklig mission genom att lämna tillfällen till normalt könsumgänge och därigenom motvärka sexuella urartningar och onaturliga laster, särskildt de manliga könsförbindelserna, som en tid voro allmänna.

En viktig fråga att taga i betraktande är, huruvida de, som lefva i afhållsamhet från könsumgänge, begagna sig af onani eller ej? Härvid har man att afse, dels om onanien bedrifves från ungdomen som en vana, dels om den är tillfällig eller bedrifves af nödtvång, då könsdriften, trots föresats, blir öfvermäktig. I förra fallet är naturligtvis afhållsamheten från könsumgänge ingen seger af58

viljan, då vaneonanisten i regeln förlorar den normala dragningen till det andra könet och ej har lust för samlag eller är oförmögen därtill. Nödfallsonanien åter har annan betydelse, ty den är tvärtom en följd af afhållsamheten.

Men spörsmålet blir då: huru skall afhållsamhetens förhållande till hälsan bedömas, då samlaget ersattes med onani, hvarigenom säden afgår? Frågan är ock: är den, som genom sexuell afhållsamhet drifves till onani, afhållsam i egentlig mening, är afhållsamheten här ej ett gyckelspel, en lek med ord och principer? Hvar är renheten i dessa fall? Onanien, äfven den som bedrifves af nödtvång, är en vidrighet, och jag kan ej finna, att onani-serande renhets-sträfvare, som på grund af 6:te budet anse särskildt syndigt att öfva utomäktenskapligt könsumgänge, äro dygdigare än de, som begagna denna utväg, då de känna sig lidande af afhållsamheten och ej kunna förmå sig till självbefläckelse på grund af afsky däröfver.

Krafft-Ebing har framhållit, att materialet för iakttagande af afhållsamhetens värkningar är mycket litet, då så ytterst få afhållsamma finnas och könsdriften hos de flesta bryter alla sedlighetens skrankor eller åtminstone tillfredsställes genom onani. Man finner, att Lö-wenfeld blott snuddar vid detta viktiga spörsmål, då han vill

skilja på fullständigt afhållsamma och sådana, som, fastän afhållsamma i könsumgänge, hängifva sig åt onani. Några slutsatser af praktisk betydelse drager han ej och säger i förbigående, att onanin nog tilltagit i nyare59

tiden i sammanhang med tilltagandet af nervsjukdomar och försvårandet och uppskjutandet af äktenskaps ingående för otaliga.

Följande och flera andra här meddelade fall ur min praktik visa, hurusom onanien kan bero på afhållsamheten.

En fabrikör, intelligent och driftig, frisk och stark, som alltid fört ett exemplariskt lif och af religiösa -skäl aldrig haft könsumgänge fore äktenskapet, råkade, då han var 30 år gammal, att bli förälskad och gift med en likaledes intelligent, energisk och bildad kvinna, som emellertid visade sig vara en »kall natur»; hon erfor aldrig sexuella behof, utan var i könsumgänget fullkomligt likgiltig och känslolös. Hon tyckes ock ha gift sig egentligen för att få en god ställning. Snart nog blefvo makarnes sociala meningar och intressen allt mer skiljaktiga, så att förhållandet dem emellan var helt kallsinnigt efter några år, och det enda, som band dem samman, var deras tre barn. Icke ens det sexuella bandet fans slutligen hos mannen; omsider hade han blott hvar annan månad samlag med hustrun och kände ingen dragning till henne på grund af hennes sexuella likgiltighet, då han för könsakten hade behof af sympati och hängifvenhet. Hans könsdrift var emellertid stark och fordrade samlag 1—2 gånger i veckan, hvarför han, då han af religiösa skäl ej ville besöka andra kvinnor, drefs till onani. Hustrun, som blifvit pietist och med ifver ägnat sig åt sedlighetsföreningar, frågade ej efter hans könslif och förklarade, att människan kan och skall lefva afhållsamt. Mannen blef omsider nedstämd och olycklig genom sitt disharmoniska äktenskap samt den däraf föranledda onanien och började att begagna spritdrycker, ehuru ej till öfvermätt, för att höja lefnadslusten; förklarade ock, att han aldrig skulle ha gift sig, om han anat hustruns sexuella köld. Jag rådde, liksom ock en annan läkare, till skilsmässa.60

En 33-årig ogift filosofie doktor har om sitt könslif meddelat följande. Han har alltid haft stark könsdrift, men lefvat afhållsamt från könsumgänge; har erotiska känslor för kvinnor, men har ej kunnat förlofva eller gifta sig; för prostituerade har han alltid hyst afsky. Sedan ungdomen har han onaniserat emellanåt, men inskränkte vanan betydligt för 4 år sedan, hvarefter han af nödtvång onaniserat endast en eller annan gång om året. Pollutioner har han 1—2 gånger i veckan och känner sig matt därefter. Lider af värk i vekryggen och urinträngningar, blir lätt trött vid gående; är nervös och ofta tankspridd.

En 23-årig student hade sedan 6 år iakttagit sädesflytning vid afföringen, som i allmänhet är trög, och hade, tydligen af denna orsak aldrig pollutioner. Han erfor emellertid erotiska känslor och hade ofta erektioner, åtföljda af ett klart sekret. Han har af princip ej öfvat samlag, men sedan 2 år har han vid tillfällen, då könsdriften varit synnerligen stark, eller 3—4 gånger om året onaniserat. Har blifvit nervös, dyster och håglös.

En 24-årig ingeniör har meddelat, att, trots stark könsdrift, det förut legat honom alldeles emot att söka könsumgänge, isynnerhet med prostituerade, men att han på senare tiden fått lockelse till samlag. Han har onaniserat allt från 16-års åldern,

1 allmänhet 1—2 gånger i veckan, fast han finner det vidrigt samt ständigt ångrar sig och kämpar däremot.

En 22-årig student har meddelat, att han alltid varit af-hållsam så tillsvida, att han aldrig öfvat samlag, fast han ibland får intensiva erotiska fantasier och stark längtan efter kvinnor. Men af blyghet och fruktan för venerisk smitta har han ej kommit sig för att söka könsumgänge. Pollutioner, som började när han var 17 år gammal, liar han haft ytterst sällan och ej sedan

2 år; ingen sädesafgång har iakttagits vid afföringen. Han ona-niserade dagligen i 6—10 års åldern, men därpå mycket sällan och alldeles icke under 2 år i 16—17 års åldern; numera drif-61

Tes han ungefär 1—2 gånger i månaden till onani genom sina erotiska fantasier, mest likvisst då han förtärt spritdrycker, hvarför han ock föga brukar sådana.

En 26-årig mekaniker har meddelat, att han 19 år gammal öfvade samlag 2 gånger, men ej sedan under 5 års tid, därunder han hade pollutioner ungefär 2 gånger i månaden och ibland drefs till onani, då könsretelsen blef för

stark. Sedan han, 24 år gammal, blifvit förlofvad, har han haft könsumgänge med fästmön ett par gånger i veckan, utom några månader, då de lefvat på skilda orter, och då märkte han, att säden afgick vid afföringen, som är trög; han hade då ock ständiga sexuella fantasier i förening med erektioner, som hindrade honom i arbetet.

Affärsman, 40 år; gifte sig vid 37 års ålder och säger sig dittills ha lefvat afhållsamt, då han af princip aldrig velat öfva samlag utanför äktenskapet. Han hade i tidigare år god hälsa och var ej nervös; kroppsbyggnaden är stark. Blef med åren ytterligt nervös och pinsamt orolig samt fick stark klåda vid manslemmens fäste vid blygden. Led alltid mycket af afhåll-samheten och måste, 26 år gammal, afhålla sig från allt ai'bete under 1 års tid, och sedan blef han från att ha varit lärare, affärsman för att kunna föra ett sundare och rörligare lif; i 26:te året begagnade han långvariga kalla bad för att döfva könsdriften, förkylde sig därigenom och fick reumatiska smärtor, som fortfara ännu. Han medgaf på min förfrågan, att han tidtals drifvits till nödfallsonani, ibland en gång i veckan. Sedan han blef gift, har han omåttligt öfvat samlag, första året hvar natt minst en gång, men ofta flera gånger; sedan 2 år en gång hvar eller hvar annan natt.

Ingeniör N., 26 år gammal, har sedan 13-de året onaniserat; först tämligen ofta, men på senare år mera sällan, eller ungefär en gång i månaden, då han ej kan motstå driften därtill, men ansett orätt öfva utomäktenskapligt samlag. Under examens-62

tider har han, pà grund af oro^ känt stark irritation i köusorga-nen. Han har, för att minska könsdriften, ofta tagit kalla sitt-bad och har ock af sedlighetskänsla kraftigt kämpat däremot; har allvarliga intressen och länge värkat som en nitisk medlem i en förening med socialt och sedligt syfte. Vet att en bror, som är teologie studerande, också är onanist.

En 22-årig affärsman har meddelat mig, att han, sedan han onaniserat från 15:de till 19:de året, upphörde därmed af föresats, och att han undviker allt, som kan medföra sexuella känslor och tankar, såsom erotiska böcker och lättsinniga samtal, som uppväcka leda och äckel hos honom. Han drifves emellertid ofta, eller ungefär en gång i veckan, till onani i halfvaket tillstånd på grund af en dunkel föreställning, att han därigenom befrias från sexuellt begär. För ett år sedan öfvade han samlag med prostituerade 3 gånger för att komma ifrån denna vana, hvilket ock lyckades för en tid; men då han ej fortsatte med detta könsumgänge, som var honom emot, började den igen. Bromkalium, som jag föreskref, gjorde honom slapp och dåsig, hvarför han snart upphörde därmed. Han kände sig alltid nedstämd, var alltid mycket trött om aftnarne och hade otillräcklig samt orolig sömn. Genom gymnastik och kalla afritningar om aftnarne blef han kryare och fick god sömn. Då han emellertid fortsatte med onanien i halfvaket tillstånd, utöfvade han åter samlag två gånger för ett par månader sedan och var sedan fri från denna vana 3 veckor, hvarpå den började igen. Han har blifvit allt mer dyster, då han finner, att han blir förstörd genom sitt sexuella lif och ser framtiden mörk; vill gärna gifta sig, men kan ej hoppas därpå på flera år och har ännu ej något tycke. Könsumgänge med prostituerade är honom alltjämt i själfva värket motbjudande; men skulle han behöfva sådant, blifver detta i längden alltför kostbart för hans små tillgångar.

* * *63

Löwenfeld drifver den satsen, att afhållsamheten hos fullt friska män, som lefva på ändamålsenligt sätt — eller enligt honom som asketer, med klen kost, undvikande af kvinnligt umgänge o. s. v. — »ej medför någon fara för nerver och själisk hälsa och aldrig få sådana obehag, som antaga en allvarsammare karaktär.» Men han förklarar, att det förhåller sig annorlunda hos »dem, som genom sexuellt missbruk fått förhöjd sexuell retbar-het (sexualneurasteniker) och än mindre hos de neuropatiskt belastade, som till följd af konstitutionelt anlag äro behäftade med en mycket stark (sjukligt stegrad) könsdrift.»

Högst besynnerligt är, att Löwenfeld, sedan han förkunnat afhållsamhetens oskadlighet för friska, ej neuropa-tiska män, för flera af de fall han meddelar, alldeles icke uppgifver, att de varit nervösa eller haft några ärftliga anlag eller varit utmärkta af sjukligt stegrad könsdrift. Ett af fallen utgör t. o. m. ett alldeles typiskt bevis på faran af afhållsamhet för friska — och Löwenfeld märker det ej i sin själfsuggererade öfvertygelse.

»Fallet gäller», säger L., »en klosterbroder, en ung inan på 26 år, hvars beteende med tiden blef så påfallande, att

hans öfverordnade sågo sig föranlåtna att föra honom till mig för läkareundersökning. Han är af bondehärkomst och ingick alldeles af egen drift, följande en religiös kallelse, i klostret, där han företrädesvis sysselsattes med trädgårdsarbete. Han har aldrig haft könsumgänge och aldrig bedrifvit onani. Under de första åren han var i klostret, var hans kroppstillstånd och sinnesbeskaffenhet fullt tillfredsställande. Sedan längre tid uppträda sexuellt sinnliga föreställningar ständigt och alltjämt tilltagande64

i hans tankar, och han betraktar dem som syndiga samt söker efter måttet af sina krafter, ehuru förgäfves, att tränga dem tillbaka. Denna oaflåtliga kamp för att undertrycka de sinnliga begären och de själskval, som de ständigt förnyade syndiga tankarne och den förmenta skadan på hans själ bereda honom, ha småningom i hög grad angripit hans nerver och medfört stark förstämning i sinnelaget. Han rycker till och darrar af minsta anledning, är nästan alldeles oduglig till arbete; har blifvit folkskygg och undviker t. o. m. umgänge med sina ordensbröder så vidt möjligt. Sömnen är bristfällig, han kan blott på ett hårdt läger i någon mån värja sig för de pinande sinnliga föreställningarna; anblicken af en kvinnlig varelse försätter honom i den högsta retelse. Alltför täta pollutioner förekomma ej. Detta sjukliga tillstånd utvecklades trots nödtvungen synnerligen klen kost och riklig sysselsättning i det fria. Ärftliga anlag till sinnessjukdom kunna ej påvisas hos patienten. — —

Då det gällde en lekmannabroder, som hade återvändandet till världsligt lif öppet för sig, uttalade jag mig därhän, att patienten till följd af sin konstitution ej ägnade sig att fortsätta klosterlifvet; den unge mannen gaf jag det rådet att efter utträdet ur klostret sträfva efter att bli gift.»

Således ha vi här en fullkomligt frisk ung man för ögonen, som lefde ett det dygdigaste lif — i de härför mest gynnsamma förhållanden — och som blef oförmögen till allt arbete, nervsvag, nära nog sinnessjuk och sexuellt öfverretad af afhållsamhet. Att Löwenfeld förklarar, att patienten »sannolikt är född nervsvag», är ju att helt enkelt, på grund af förutfattad mening, inresonnera en obefintlig sjuklighet. Han uppgifver ej, hvari hans medfödda nervsvaghet skulle ha bestått, och säger ej heller,65

att föräldrarna voro nervösa. Nej, tvärtom skildras han som ursprungligen fullständigt frisk *.

Fastän Löwenfeld alltjämt förklarar — i sin uppsats i »Zeitschr. f. Bek. d. Geschl.» 1905, liksom förut i »Sexualleben u. Nervenleiden» — att afhållsamheten ej utöfvar något hälsofarligt inflytande på friska (trots de af honom själf meddelade fallen, som visa motsatsen), så afgifver han den öfverraskande förklaringen i »Zeitschr. f. Bek. d. Geschl.», att »Ekbs meddelanden i denna tidskrift i hufvudsak på mycket glädjande vis öfverensstämma med hvad jag anfört om de nervösa och psykiska följderna af den sexuella afhållsamheten».

Men Ekb betecknar just den motsatta ståndpunkten! Han har förklarat: »Det synes mig otvifvelaktigt, att äfven friska män med stark könsdrift skadas genom afhållsamheten, att de i alla fall mycket besväras däraf och betydligt inskränkas i sin andliga värksamhetsför-måga. Utan tvifvel gäller detta i högre grad neuropatiskt belastade individer, hvilkas antal är utomordentligt stort.

--- Att afhållsamheten skulle vara »absolut oskadlig»,

såsom moralisterna och många läkare så gärna vilja låta folk tro, synes mig numera oantagligt.»

Erb, som är professor i nervpatologi i Heidelberg och en af Tysklands förnämsta auktoriteter, uttalade i detta land »det förlösande ordet», såsom d:r Marcuse framhållit, genom att sålunda med sitt tungt vägande ord inlägga

* Se L. Löwenfeld: Sexualleben u. Nervenleiden, 3 Aufl., 1903, e. 42.

en gensaga mot en afhållsamhetsopinion, som en tid varit rådande under inflytande af Forel, Eulenburg, Ribbing m. fl. och ej minst Löwenfeld.

En af följderna af afhållsamhet är minskad potens, ja, fullständig impotens på grund af dels ofullständig erektion, dels minskad sädesafsöndring genom värksamheten hos könsorganen.

Löwenfeld medgifver, att potensen härigenom kan betydligt nedsättas, men, konsekvent i sin vägran att se någon

värklig fara hos afhållsamheten hos friska, säger han, att det »för medförandet af fullständig impotens ensamt af afhållsamhet finnes enligt min mening inga ojäfaktiga bevis.» Liksom Löwenfeld fått kännedom om alla impotenta män och alla läkares iakttagelser därom 1 Ändock upplyser han strax efter, att han »iakttagit endast ett hithörande fall»! Och dessutom meddelar han ett fall, som Schrenk-Notzing iakttagit och som var bevisande nog för impotensen. Det gäller en ung man, som redan 15 år gammal hade omåttlig sexuell drift och senare på energisk uppmaning af en broder undertryckte densamma och var fullständigt afhållsam fem års tid. Då han emellertid ville återigen börja könsumgänge, visade det sig, att han var impotent. Nu säger Löwenfeld, att man ej vet, om impotensen var ständig, då patienten ej längre tid var i behandling; men det var allvarsamt nog, att han faktiskt var det den tid Schrenk-Notzing såg honom, och det är allt för sannolikt, att han, såsom i regeln inträffar i dylika fall, blef så uppskakad, att han mistade allt hopp67

om potensens återvändande och möjligen för alltid förblef impotent.

* .. *

Löwenfbld menar, att läkarekonsten har tillräckliga medel att i allmänhet komma till rätta med lidanden af afhållsamhet, om dessutom de moraliska medlen användas. Han är terapeut först och sist och vill, liksom för läkarekonstens ära, visa hvad den förmår. Han förklarar emellertid, trots sin tro på de medel han förordar, att om den kemiska industrien »kunde finna ett medel, som vore i stånd att nedsätta könsdriften utan att i öfrigt skada hälsan, voro det en välsignelse för mänskligheten.»

Läkarekonsten lämnar således ännu mycket att önska på detta område. Löwenfeld medgifver ock, att de moraliska fordringarna för afhållsamhet ännu finna föga anklang, men anser »som en stor vinst, om de ock blott genomfördes af enstaka intellektuellt och moraliskt högtstående individer.»

De allra flesta äro sålunda enligt honom, nu som förr, otillgängliga för afhållsamhets-yrkandet. De måste därför få andra råd för att lefva ett sundt lif i sexuellt afseende. Därmed är ej sagdt, att man skall alldeles misströsta om framgång med såväl medicinska och hygieniska medel som moralisk självbearbetning, ty ofta når man långt därmed, hvarför dessa åtgärder alltid böra rekommenderas. Men ofta äro de ej tillräckligt värksamma, motvärka könsdriften blott för en tid och hindra ej lidanden och sjukdomar af afhållsamhet.68

Följande fall ur min praktik äro exempel därpå:

Handtvärkaren P., 21 år, fick pollutioner vid 14 års ålder och dessa uppträda sedan flera år 2—3 gånger i veckan. Hade förr starka sexuella frestelser, men har mer och mer behärskat dem och har aldrig onaniserat och ej heller öfvat samlag. Lider ibland af värk och ömhet i testiklarne, är matt, har ofta hufvudvärk, tidtals ingen matlust och har föga arbetshåg. Har alltid skött sig ordentligt, ej missbrukat spirituösa och alltid undvikit slippriga böcker och samtal. Har fattat tycke för en flicka, men kan ej gifta sig på länge och ej heller hoppas få könsumgänge med henne. Jag ordinerade bromkalium, hvaraf patienten, öfverdrifvande ordinationen, tog 1,5 gram dagligen under fyra månader, med korta uppehåll (tillsammans 120 gram); genom detta medel i förening med gymnastik och sportöfningar blef han fri från alla sexuella känslor och minskades pollutio-nerna så, att de uppträdde blott en gång i månaden. Då han emellertid upphörde med bromkalium, tilltogo pollutionerna genast och uppträdde åter ungefär två gånger i veckan, och dessutom erfor han åter ofta nog könsretelser, hvarför han antog, att könsumgänge vore ett naturbehof för honom. Sedan han börjat därmed, blef han snart fri från de smärtor och obehag, hvaraf han förut lidit.

Affärsman, 25 år; onaniserade från 15:de till 17:de året, men upphörde därmed af föresats och sedan han haft samlag; har alltifrån 17:de året haft pollutioner ungefär två gånger i veckan, ibland tre nätter å rad. Har blott sällan haft samlag eller ungefär två gånger om året, hvadan könsumgänget ej kunnat minska pollutionerna. Genom dessa har han blifvit mycket nervös och slapp; är mager och blodfattig. Har ofta erotiska drömmar samt fantasier. Flera läkare ba rådfrågats, men de af dem förordnade invärtes medel samt Kneippkur ha ej förbättrat tillståndet. Genom hypnotisk behandling lyckades jag minska69

pollutionerna i väsentlig grad, men i öfrigt åstadkom den ingen förändring i tillståndet.

En 35-årig affärsman har meddelat mig, att han onaniserat från 14—25 året, fast han ständigt försökte att genom inre strider stå emot driften. Upphörde slutligen därmed, sedan han haft samlag några gånger; trots stark könsdrift, hade han därefter mycket sällan könsumgänge, då han hyste den största fruktan för venerisk smitta. På grund af afhållsamheten besvärades han ofta af erektioner och led af hufvudvärk, starka smärtor i vekryggen och låren samt svår kramp i ändöppningen, hvarför han ett par gånger måste söka läkarebjälp. Då han ej blef fri från sina lidanden genom förordnade medel och ansåg sig ej längre kunna härda ut med afhållsamheten, började han könsumgänge, men stördes häri ständigt af fruktan för smitta, så att samlagen blefvo ofullständiga.

Kvinnor fördraga afhållsamhet i allmänhet lättare än män, i synnerhet i yngre år och innan de haft könsumgänge. Att åter försaka detta, sedan de fått erfarenhet därom, faller sig mången svårt, om än somliga lättare kunna fördraga saknaden, på grund af temperament, sjuklighet, föresats, sorger eller religiösa skäl. Det lider emellertid intet tvifvel, att hos mången kvinna, som aldrig haft könsumgänge, afhållsamheten i längden medför lidanden af kroppslig och själisk natur, och man har ock framhållit förstämningen, missmodet och nervositeten hos många ogifta såsom följd däraf. Då d:r Hammer, i öfverensstämmelse med Ploss, framhållit detta, svarar Löwen-eeld, att denna typ »intet betyder, ty man kan ställa70

en annan, ej sällan förekommande typ, gent emot densamma, hvilken ej uppvisar några af de fysiska och psykiska egendomligheterna hos det gamla jungfruskapet. Den finnes företrädesvis hos de i-yrken sysselsatta och som arbetet gör glada; den af Ploss uppstälda typen åter bland sysslolösa, förbittrade och missmodiga jungfrur.» Detta resonnemang är alldeles felaktigt, ty om än den lyckligare typen har icke så få representanter, bevisar detta ingalunda, att den olyckliga typen ej också finnes — såsom ock erfarenheten tillräckligt lärt oss. Dessutom vill jag framhålla, att många flickor kunna intill en viss ålder befinna sig väl trots afhållsamheten, men senare ej, att somliga af de värksamma och friska kunna vara kalla naturer, under det andra kunna vara homosexuella och ha en kvinnlig kärleksförbindelse, och åter andra kunna lefva ett kärlekslif med en älskare. Hvarje erfaren läkare vet, att allt detta ofta äger rum, hvarför man ej utan vidare kan anse den friska typen, som Löwenfeld framhåller, såsom exempel på hälsa trots afhållsamhet.

Belysande för frågan om det inflytande, som afhållsamheten kan ha på kvinnan, är följande meddelande, som en 37-årig, frisk och intelligent änkefru, moder till 3 barn, lämnat mig rörande sitt könslif:

Att börja med förklarar hon, att hon skrifver till mig, då det af mitt arbete Könslifvet etc. »framgår, att Ni sätter värde på öppna bekännelser om dessa saker, som man eljest brukar tiga med. Tiga och lida är vanligtvis lösningen af denna »brännande frågan, åtminstone för kvinnorna. Stenkastning i form af hårda domar blir deras lott, som bryta mot de civiliserade,71

sociala lagarne. I synnerhet är det kvinnorna själfva, som hårdt döma sina medsystrar, som ej bestått i kampen utan »fallit». Och naturligtvis är den opröfvade dygden hårdast i sina omdömen. För min del får jag säga: Gud ske lof, att jag ej »fallit», men minst af allt vill jag döma någon, emedan jag af erfarenhet vet, att en fruktansvärd kamp får jag utstå för att ej duka under. Men i min samhällsställning vågar ju ingen ens fresta, hvarför min återhållsamhet ej alls är något att berömma mig af. Under första tiden af mitt äktenskap fann jag könslifvet motbjudande, men senare utvecklades det, för att vid min makes död plötsligt upphöra. Min sorg tog öfverhand till att börja med, men nu på en tid har jag rysligt plågats, ty mot min vilja tvingas jag till sexuella känslor, tyngd i underlifvet o. s. v. Jag har försökt finna tröst i religionen, men har jag väl ej sökt på rätta sättet, eftersom jag ej funnit tröst däri. Kalla afritningar, bad, Kneippkur, promenader o. s. v. ba försökts, men jag äger ej vilja att fullfölja något. Arbeta gör jag numera håglöstj ehuru min värksamhet är lämplig.

Det har varit fråga om nytt giftermål, men den man det gällde, hade ej så god karaktär, att jag i honom kunde få det passande stödet. — — Jag säger rent ut, att jag t. o. m. funderat på en älskare. Ändock må Ni vara öfvertygad om, att jag i människors ögon är en högst respektabel kvinna, Ingen skulle ana detta om mig.

Jag känner dock flera af mina bekanta, både ogifta kvinnor och änkor, som, ehuru de ej öppet bekänna det, jag vet lida på samma sätt.»

* * 'ii

Stolt må han känna sig den starke besegraren af driften, då denna varit framkallad af lättsinnet och njutningslustan, och lofvärdt är alltid att stå emot låga fre-72

stelser. Men hvem kan säga, att hvarje erotisk känsla eller sexuell fantasi är lättsinne eller låg frestelse? Är ej könskänslan ofta en fullt normal och berättigad rörelse i organismen, ett utslag af hälsa och lefnadsmod? Skall den ovillkorligen förkväfvas — i renhetens namn — då den uppträder hos den, som ej är gift eller i stånd att gifta sig, men väl kan finna en väninna, en älskarinna? Må det lugna förståndet försöka sig på problemet. Hända kan, att somliga, drifna af idealismens principer eller teologismens bud, värkligen förkväfva det sexuella i sig, trots stark könskänsla, och göra sig till puritanska enstöringar för hela lifvet. Frågan blir alltid: lefva de såsom sådana lyckliga och friska år ut och år in, till3 de inträdt i den mogna mandomsåldern och blifvit 30—40 år? Mången känner sig i tidigare år lycklig och glad öfver sina tillkämpade segrar öfver sinnligheten, och somliga förledas kanske ock till andligt högmod däröfver och till uttalande af hårda domar öfver »de svage», de som fallit för frestelsen. Emellertid: »den som står, han se till, att han icke faller.» Ingen vet hvad slutet kan bli. Småningom eller plötsligt kan könsdriften göra sig gällande hos den starke. Han kan drifvas till onani och, trots kval däröfver, falla gång på gång för frestelsen, eller han kan bli svag för det andra könet — blott såsom kön och utan kärlek — eller åtminstone emellanåt söka könsumgänge för borttagande af sexuell plåga.

Förutom flera andra af mig anförda fall, vill jag här särskildt framhålla följande som exempel på denna73

spontana värksamhet ho3 könsdriften, då hos den man, som här skildras, alla betingelser, kroppsliga och andliga, funnos för att enligt gällande moral hålla sig fri från sexuella frestelser.

Han hade i ett lyckligt föräldrahem fått en omsorgsfull uppfostran och en idealistisk världsåskådning. Könsdriften utvecklades sent hos honom; han hade aldrig onaniserat och alltid undvikit sällskap, där man förde slippriga samtal och t. o. m. brutit vänskapsförbindelser därför. Ifrig sportman, hade han alltid fört ett sundt lif; hade studerat mycket och genom flit och omtanke tidigt skaffat sig en god ställning i det praktiska lifvet. Pollutioner inträffade tidigare i allmänhet 1 gång i månaden, men under större delen af 24:de året minst en gång och ofta flera gånger i veckan, oftast under erotiska drömmar. "Under det att han förut erfor föga af erotiska lockelser, började sådana nu att ofta göra sig gällande mot hans vilja och håg, och de visade sig däri, att obekanta kvinnor, som han såg på gatorna, kunde göra sexuellt intryck på honom.

Han var sedan barndomen genom varm vänskap fästad vid en ung, bildad kvinna, men något erotiskt tycke hade han ej för henne, och han kunde kyssa hennes hand utan att erfara någon sexuell känsla. Något annat tycke, som skulle kunna leda till äktenskap, hade han ej, och han kunde för resten ej af ekonomiska skäl tänka på giftermål på flera år.

För att nedsätta de ofrivilliga könsretelserna, tog han en tid bromkalium, men kände ingen invärkan däraf; pollutionerna tilltogo liksom ock de sexuella intrycken af kvinnor, som han mötte, och hans könsdrift blef slutligen därvid så stark, att han hade att utstå den svåraste vånda i dess bekämpande, då han en gång var nära att söka tillfälle till könsumgänge, men ej kunde förmå sig därtill af moraliska skäl. Detta könsdriftens ständiga uppflammande generade honom i hög grad, då han74

oaflåtligt fruktade för dess yttringar och därför lätt rodnade i andras närvaro.

Han hade vid denna tid märkt, att afhållsamheten i hög grad förslappat tankevärksamheten och minskat arbetshågen; tyckte ofta han blifvit dum, kunde somliga dagar ej räkna ut de enklaste tal och kände sin hela värksamhet förlamad. Mer och mer blef han öfvertygad om nödvändigheten af könsuitgänge, öfvervann sin motvilja för en tillfällig förbindelse och blef omedelbart efter första samlaget som en ny människa, arbetade med energi och reda och var fri från de sexuella frestelserna, ehuru han ej på ett par månader förnyade könsumgänget.

Här som i så många andra fall drefs den sedlige unge mannen till könsumgänge ej af någon egentlig sjukdom, utan af den naturliga, sexuella åtrån såsom Bådan i förening med störd själs värksamhet.

Följande fall utgör ock ett exempel därpå:

Det gäller en 21-årig affärsman; han onaniserade några gånger i 15:de året, men upphörde af föresats; har pollutioner helt sällan, eller ett par gånger om året, och har aldrig öfvat samlag, då han alltid känt sig blyg och fruktat smitta. Har stark könsdrift, som han dock ständigt söker undertrycka, ofta könsfantasier och erektioner om dagen liksom om natten; detta gör honom nervös och orolig och hindrar honom att hålla tankarne samman. Känner sig feberaktig om kvällarna på grund af otillfredsställd könsdrift. Lider af värk och trötthet i vekryggen och känner testiklarne hårda och spända. Har läst d:r Wretlinds »Mannens släktlif», men tror ej, att författaren har rätt i sitt påstående, att afhållsamhet ej är skadlig, utan är tvärtom öfvertygad om motsatsen och hoppas af könsumgänge befrielse från sina obehag.75

Det är sålunda ej blott frågan om, huruvida mer eller mindre allvarsamma sjukdomar uppstå af afhållsamhet, utan om denna minskar välbefinnandet, arbetskraften, lefnadslusten och trefnaden, om de afhållsamme få ett mått af olust, som gör dem mer eller mindre olyckliga, dystra och mindre dugliga. Det gäller ej blott en medicinsk fråga, och hela spörsmålet skall ställas på ett annat plan. Det har, för att så säga, aldrig varit naturens mening, att människorna skola lefva sexuellt af-hallsamma, utan tvärtom. Afhållsamhet pålägges emellertid många individer, än på grund af ekonomiska skäl, än genom omöjlighet att finna en människa att älska och förenas med, under det somliga lefva afhållsamt, emedan de inga sexuella behof ha. Under det dessa ej plågas af afhållsamheten, är den för andra ett lidande, ofta af svåraste slag; och något ideal är den ej, om det än är rätt och nödvändigt att sträfva efter en sedlig vandel, undvika onödiga frestelser och så vidt möjligt bekämpa sexualiteten, tills den tid randas, då könsumgänge kan äga rum under lyckliga förhållanden.

Ett lif i askes och försakelse är ej nöjsamt. Nöjet, lifsglädje är åter ett naturligt tillstånd, något, som kan kallas en rättighet för dem, som kommit till i världen. De, som ha »en sund själ i en sund kropp» — clet för alla eftersträvansvärda — och som därför kunna fatta kärlek, dessa människor älska lifvet, beundra dess skönheter och söka lyckan i denna världen, som de ej vilja fatta som en jämmerdal.76

Saknad af normala lifsvillkor och däraf alstrade dystra känslor kan människan visserligen en tid bära, men i längden medföra de en allmän nedsättning och minska lifsenergien. Liksom hvarje ouppfylld åtrå åtföljes af smärta, och frånvaron af det önskade föremålet medför en bristande eggelse för helheten af vårt lif, våra idéer och handlingar, så åtföljes uppfyllandet af en önskan af ökning i eggeisen och därmed ock af glädjen. Denna lifs-lust har emellertid ej blott en egoistisk, utan ock en altruistisk bestämmelse, då vi önska dens väl, som vi älska och därför också söka befordra det, och därjämte bli vi såsom sunda varelser i stånd att vara nyttiga i det sociala lifvet.

Enstöringen åter känner ofta, att han, trots all dygd, blir en otillfredsställd själ, en ofullständig varelse i brist på en kvinna att älska. Hör Mæterlinck: »Hvem vet, om det ej är i ett af dessa tillfällen, då hjältarne sofva på kvinnans bröst, som de lära känna sin stjärnas styrka och trohet, och om den man, som ej hvilat vid en kvinnas hjärta, någonsin skall få en sann förkänsla om framtiden?»

Alla böra ha klart för sig, att det är en af lifvets första principer, att

mannen behöfver kvinnan och kvinnan behöfver mannen.

De, som ej känna sig beroende af denna princip, äro kroppsligt eller andligt sjuka, svaga eller abnorma.III.

Äktenskapliga spörsmål.

Renhets-krafvet, sådant det förkunnats från absolutistiskt håll, innebär åtskilliga öfveidrifter i såväl utgångspunkt som tillämpning. Jag syftar här särskildt på den modärna riktning i nyare tiden, som efter B. Björnsons skådespel En handske kallats »handske-moral», som protesterar mot ett s. k. »privilegium» för mannen att som ungkarl lefva i fria kärleksförhållanden och som fordrar, att mannen, liksom kvinnan, skall träda »ren» i äktenskapet, d. v. s., att han ej skall ha haft könsumgänge dessförinnan. Man utgår härvid från förutsättningen, att mannen som ungkarl blott af brist på själfbehärskning eller af lättsinne har könsumgänge och att han har lika lätt som kvinnan att afhålla sig därifrån. Detta är i regeln oriktigt, då könsdriften i allmänhet är starkare hos mannen än hos

kvinnan och mannen vida lättare än kvinnan finner tillfällen att tillfredsställa den. Och må ingen säga, att det blott är råa och osedliga män, som ej kunna motstå könsdriftens tillfredsställande; behofvet kan ock finnas hos de bildade och sedliga, fast de kämpa däremot längre än de förra och öfvervinna det ibland.78

Man utgår ock i detta renhetskraf från den förutsättningen, att könsumgänge före äktenskapet ovillkorligen skall nedsätta mannen — liksom kvinnan — och att han ej kan värdigt älska en hustru, sedan han haft andra könsförbindelser. Detta är dock falskt för otaliga, om det än inträffar hos somliga. Otaliga män ha haft tillfälliga könsförbindelser blott af nödtvång och fått afsmak därför. Jag känner många, som afsky prostitutionen, men någon gång nödgas gå till prostituerade på grund af sjukdomstillstånd genom afhållsamhet. Och mången man finnes, som efter ett »förhållande» längre tid, med eller utan barn som följd, utan pliktförgätenhet genom ömsesidig öfverenskommelse skiljts från väninnan, fattat den varmaste kärlek till en annan kvinna och blifvit en öm och trofast äkta make. Fall finnas emellertid, där denna nya kvinna vägrat äktenskap, emedan hon fordrat en man, som träder däri lika »ren» som hon. Och på så vis har, för en uppkonstruerad sexuell morals skull, en god och till sin natur trofast man kunnat göras olycklig — till straff för en förment synd! —• och en kvinna, som sedan kanske ej funnit någon annan att älska och som dock i sitt inre älskade den »fallne» mannen, förblifvit ogift och känt sig djupt olycklig i sin ensamhet, lidit af saknaden af barn och kanske ock ofta plågats af otillfredsställdt könsbehof.

Vi måste emellertid skänka erkännande åt B. Bjökn-son för att han, sedan Svava slagit upp med Alf och kastat sin handske i ansiktet på honom, då hon fått veta, att79

han förut haft en förbindelse med en kvinna, låter henne snart besinna sig på saken. Då Alf sade henne farväl, »men på återseende?» och bad henne som tecken på detta medgifvande att sträcka ut en hand mot honom, sträckte hon ut båda!

Otvifvelaktigt är grundtanken i En handske riktig, då den afser att odla den äkta kärleken i äktenskapet genom att låta den riktas på blott en, den blifvande makan. Men då villkoret härför, tidigt äktenskap, ofta nog ej kan uppfyllas, måste man bli tolerant och afstå från den absoluta principen.

*

Hr Rosén har förebrått mig att ha »fullkomligt slungat i hafvet plikten att förhjälpa andra till ständigt större frihet gent emot all oskön och själsförkväfvande sinnlighet» genom att »råda de unga männen att klara sig ur knipan genom att skaffa sig älskarinnor», hvarför hr Rosén frågar, om jag också »vågar öfverta det hemska ansvar, som de genom sådana brott ådraga sig?» Ehuru han ej vill antaga, att jag menar, att de hälst böra gå till prostituerade, förklarar han från sin högt öfver jorden upphöjda plats, att »där är inte häller den minsta reda i hans etiska tankelif på denna punkt.» Såsom synes, leder den idealistiska etiken ibland till ett stötande puritanskt högmod, som ej kan ursäktas af den goda afsikten.

Det torde genom mitt arbete Könslifvet etc. vara tillräckligt kändt, att jag först och sist rådt till tidiga80

äktenskap för att hjälpa de unga männen att föra ett sedligt lif. Men svårigheterna härför äro för många oerhörda, och särskildt äro de sociala missförhållandena ödesdigra för dem, som gå studievägen. Då hr Rosén förklarar: »Den stora massan af människor står inte i detta de hopplösas läge. De flesta af oss ha det så ställdt, att vi kunna föra renheten igenom», frågar jag, om värkligen de flesta akademiskt bildade (hvilka han måste mena med »oss») numera ha det så ställdt, att de kunna gifta sig i unga år, eller har deras organisation nu mera än förr låtit själen få absolut herravälde öfver kroppen genom en allt mera spridd idealistisk etik? Jag har skäl att betvifla både det ena och det andra och förvisar uttalandet till de naiva förhoppningarnas område.

I fråga om annat könsumgänge än det äktenskapliga har jag förklarat (i Könslifvet etc., sid. 182), att »den unge mannen bör så länge som möjligt söka bekämpa könsdriften»; men »har ban gjort detta och känner han sig lidande af den otillfredsställda, normala könsdriften, ser han ingen möjlighet att inom jämförelsevis kort tid träda i äktenskap, så må man ej anse honom begå synd om han, med fritt samtycke, träder i förbindelse med en väninna eller af nödtvång inlåter sig på tillfälliga sexuella förbindelser.»

De senare gälla i stor utsträckning, särskildt i de större städerna, prostituerade. Men hvilka faror finnas ej i detta könsumgänge; hvilken fattig ersättning är det ej för den kärlekslängtande! Den betalda kärleken är81

ingen kärlek. Prostitutionen är en sorglig företeelse, som måste beklagas, äfven om man med skonsamhet bör bedöma de prostituerade, då det väsentligen är männen och ogynnsamma sociala förhållanden, som gjort dem till det de äro. Prostitutionen är skadlig för kärleken, då mannen vänjer sig vid den enbart sinnliga tillfredsställelsen, utan sympati för personligheten. Därför kunna många män, på grund af behof af och vördnad för den värkliga kärleken, ej besöka prostituerade. Fruktan för venerisk smitta afhåller ock många från dem. Nödtvånget är emellertid hos mången en anledning, att prostitutionen finnes, fast lättsinnet hos andra har stor del däri.

Då ej utsikt finnes att kunna ingå äktenskap på länge och mannen ej vill besöka prostituerade, skaffar han sig könsumgänge i otaliga fall genom andra tillfälliga förbindelser (med tjänsteflickor, uppasserskor etc.) eller söker han sig ett s. k. »förhållande», en väninna. Väninnan, som i Frankrike kallas »petite femme» (liten hustru) eller grisette, finnas af olika grader: från ett förhållande för kortare tid till en mer beständig förening enligt öfverenskommelse och samförstånd. Hos väninnan af det senare slaget, konkubinen eller mätressen, finnes oftast värklig tillgifvenhet och kärlek, liksom ock hos hennes kontrahent. Här spelar penningen ingen rol i kärleksförhållandet, äfven om väninnan får sitt underhåll af sin älskare; ibland har hon egen värksamhet och försörjer sig själf, ibland är hon hans hushållerska. Konkubi-682

nätet är sålunda ett sorts äktenskap, ehuru illegitimt, och kontrahenterna äro i själfva värket makar, ehuru ej vigda. Ej sällan stadfästes den fria föreningen medelst vigsel, hvilket isynnerhet är fallet, då kontrahenterna fått barn med hvarandra. Men det händer ock, att de ej låta viga sig, om de ogilla den kyrkliga vigseln och civiläktenskap ej kan ingås — såsom fallet är i Sverige för dem, som tillhöra statskyrkan. Konkubinatet kan stå högre än månget äktenskap, då nämligen kärlek är dess grund och mannen känner och uppfyller sina förpliktelser gent emot älskarinnan och deras barn.

Af denna framställning framgår af sig själf mitt svar på hr Roséns fråga: om jag vågar öfverta »det hemska ansvar», som den unge mannen ådrager sig genom sådant »brott», som att ha en älskarinna. Lika litet som jag anser brott eller synd här föreligga, utan ett förhållande enligt naturens ordning, som intet samhälle belägger med straff, lika litet fruktar jag något hemskt ansvar för att i vissa fall anse detsamma rättmätigt. Större ansvar vore, att obetingadt predika afhållsamhet för dem, hvilkas hälsa tydligen lider däraf.

Egendomligt nog, har den auktoritet, som hr Rosén hufvudsakligen synes stödja sig på, Löwenfeld, då han ej anser sig kunna tillstyrka »illegitimt könsumgänge» till afhjälpande af sjukdomar och obehag af afhållsamhet, därvid blott haft prostitutionen i sikte och varnat därför på grund af faran att ådraga sig veneriska sjukdomar.

83

Han öfverdrifver dock denna fara betydligt, då han underskattar preventivmedlens värksamhet. Användas de efter sakkunniga läkares föreskrift, äro de synnerligen värksamma och ha förebyggt smitta i otaliga fall. Om annat slag af »illegitimt» könsumgänge, konkubinat etc. talar Löwenfeld ej, utan rekommenderar blott äktenskap. Men om den unge mannen ej kan ingå äktenskap på grund af otillräckliga existensmedel eller emedan han ej funnit något att älska, hvad då?

Se här ett par fall ur min praktik, som jämte flera af de förut meddelade belysa det ifrågavarande spörsmålet.

Fil. d:r D., 29 år gammal, började ha könsumgänge i 21:a året och öfvade sedan samlag ungefär en gång i månaden i 6 års tid, därunder han hade den bästa hälsa, ej upptogs af några erotiska fantasier och studerade med synnerlig lätthet. Af föresats lefde han därefter i flera år fullkomligt afhållsamt, utan att drifvas till onani, men var tidtals dagligen hemsökt af erotiska fantasier och erektioner, trots ihärdiga vetenskapliga arbeten; pollutioner inträffade ungefär två gånger i månaden. Förde ett regelbundet och ordentligt lif, var mycket måttlig i bruket af spirituösa och tog dagligen kalla bad året om. Ehuru den kroppsliga hälsan var god, klagade han för mig att ofta på senare tiden ha blifvit slapp i arbetet, att ej ha samma krafter som förr och att ha blifvit minnesslö, hvilket mycket oroade honom, då han för existensen uteslutande var beroende af sina intellektuella arbeten. Han

misstänkte själf, att detta svaghetstillstånd berodde på den sexuella afhållsamheten, och beklagade, att han ej kunde gifta sig, då han dels hade alltför små inkomster på sin syssla, dels ej hade något familjeumgänge eller nå-84

gon enda kvinnlig bekantskap. Han kände sig omsider nödsakad att för hälsans skull skaffa sig tillfälligt könsumgänge.

En 22-årig student, har meddelat mig, att han, som varit klen från barndomen och är känslig och vek, blifvit alltmer nervös och orolig på senaro åren, så att studierna gått trögt. Han har från 15:de året haft pollutioner, ibland 1—3 gånger i veckan, ibland med ett par veckors eller eu månads uppehåll. Har ofta erektioner, könsfantasier och lockelse till samlag, men har aldrig haft könsumgänge, väsentligen på grund af en panisk förskräckelse för venerisk smitta. Har ock af princip hittills aldrig onaniserat, men drefs nyligen en gång därtill, då han erfor synnerligen stark sexuell retelse, och blef ytterst uppskrämd och lidande däraf, hvarför han beslöt sig för att öfva könsumgänge, sedan han fått kännedom om skyddsmedel mot smitta. Något tycke hade han ej och kunde ej gifta sig på många år.

Nyligen har d:r Max Marcuse (Berlin) behandlat frågan om afhållsamheten i sin afhandling Må läkaren tillråda utomäktenskapligt könsumgänge? (1904), däri han kommer till alldeles motsatt mening mot Löwenfeld o. a., som ej vilja vara med därom. Han framhåller att börja med, att »det bland ett stort antal läkare råder en ödesdiger oklarhet rörande den betydelse, som könsumgänget har för hälsan, särskildt rörande den rol, det spelar i förebyggandet och botandet af sjukdomar. Han anser fullkomligt ådagalagdt, att afhållsamheten kan medföra skadligt inflytande på hälsan af många slag, från lindrigare rubbningar i välbefinnannet ända till svåra sjukdomar i nervsystemet, och anför en mängd läkares skildringar däraf, »som bestraffa de lögner, som förkunnarne af den sexuella afhållsamhetens absoluta oskadlighet utspridt».85

På grund häraf förklarar Marcuse, att läkaren må under vissa förhållanden, då hälsan hotas af afhållsamhet, tillråda äfven icke-äktenskapligt könsumgänge, därvid han likväl måste lämna noggranna upplysningar om preventivmedel mot såväl veneriska sjukdomar som hafvandeskap.

Schrenk-Notzing har uttalat sig i samma riktning som Marcuse, då han förklarat, att »om ynglingen löper fara att falla offer för satyriasis eller sexuella perversiteter eller onani, så är det hans uppfostrares eller läkare3 plikt att skaffa honom tillfälle till samlag.»

Mången vill af princip ett fritt kärleksförhållande, ett fritt äktenskap eller konkubinat utan rättaliga förbindelser och vill ej det legala äktenskapet, af flera skäl, såsom att det grundar sig på ett lagligt kontraktsförhållande, som gör hustrun omyndig och i öfrigt medför åtskilligt tvång samt kan resa alltför svåra hinder för skilsmessa o. s. v.

Jag har i mitt arbete Könslifvet etc. framhållt vådorna af det fria äktenskapet, om ej ett bindande äkten-skapsaftal finnes. Männen kunna göra kvinnorna olyckliga likaväl i den fria kärleken som i äktenskapet. Kärlek, trohet, heder, plikt fordras därför. Det fria äktenskapet låter sig vidare ej lätt realiseras utom i ett fåtal fall på grund af rådande meningar. Den sedliga harmen mot ogifta mödrar måste därför bortarbetas i opinionen. Det finns ej många kvinnor, som ha den af Wolzogen i »Det tredje könet» skildrade fru v. Robicecks86

mod och själfständiga värksamhet för att öppet kunna erkänna och fröjda sig öfver det »moderna barnet».

För att tillfredställa nyare tidens fordran på friare äktenskap, som uttalas af ett växande antal socialreformatorer, vore tvifvelsutan af stor betydelse att införa de gamla romarnes Jiäfdäktenskap, usus, som var samhällets erkännande af äktenskap, då en kvinna med sina släktingars eller sin förmyndares bifall lefvat tillsamman med en man ett helt år. Är kvinnan myndig, kan naturligtvis intet tillstånd af andra fordras för denna sam-lefnad i nutida samhällen.

Prof. A. Fokel hyllar under vissa förhållanden konkubinatet, som för honom är ett fritt äktenskap, och vill ha det afslutadt genom ett privatfördrag rörande makarnes hem, deras barn o. s. v. Han tror, att »energi och konsekvens kunna bringa det därhän, att i sådana fall de fria makarne att börja med skulle genomdrifva, att hustrun kallades »fru» och ej fröken. Det är vidare ej uteslutet, att dylika förhållanden af det ärligare och anständigare slaget blifva

allmännare och småningom kunna tvinga samhället att anse fria äktenskapsförbund såsom likställda och lika berättigade med de brukliga samt hålla de i dem födda barnen i ära. * * .1:

Det är för märkvärdigt, att det ännu finnes läkare, som i likhet med Ribbing på 1880-talet uttala sig

A. Fokel: Die sexuelle Frage, 1905, s. 538.87

emot den preventiva inskränkningen af barnens antal, som dock är så nödvändig för dels förvärkligandet af tidiga äktenskap, dels förebyggandet af nöd, dels bevarandet af mödrarnas hälsa.

Detta kan endast bero på förutfattade meningar af mer eller mindre teologisk eller biblisk art — såsom den bibliska suggestionen: »föröken eder» etc. — eller obekantskap med nödens och lidandets härjningar.

Nyligen (April d . å.) har professorn i hygien E. Almqvist i ett föredrag i Stockholm om »den lyckliga familjen» (enligt Dagens Nyheters referat) »uttalat sig med myckan skärpa mot två-barn-systemet» och framhållit, att det är nationalekonomiska spekulationer, som man har att tacka härför, men att vårt samhälles framtid är dock beroende af långt reellare förhållanden. Hufvudsaken vore, att kommande släkten föddes och fostrades af föräldrar, som intaga en hög sedlig ståndpunkt, och som finge denna än mer utvecklad i arf. För många barn i förhållande till existensmedlen kunde då aldrig bli tal omn(!) Frågorna om existensmedlen och moderns sjukdomar berördes så lättvindigt som med förklaringen, att de vore »bekvämlighetshänsyn»; »mannen tycker sig ej ha råd att fostra flera barn, och kvinnorna, åtminstone en del af dem, vilja nog ingå förbindelser, men underkasta sig ogärna de besvärligheter, som moder-skapet medför.»

Äfven mot preventivmedlen gjordes en gensaga: »systemet måste leda till liderlighet och otrohet, att rasen88

försämras genom all slags våldförande af naturen, kunde tagas för gifvet, — och. systemet må3te ur sanitär såväl som samhällelig synpunkt anses förkastligt.»

Intet sanitärt skäl finnes mot i>reventivmeälen, om de användas på regelrätt sätt, såsom jag redan i mitt åberopade arbete framhållit; naturen våldföres på intet vis däraf, men väl våldföres den af allt för många hafvandeskap och förlossningar. Redan länge ha flera läkare, som på detta område ha en rik erfarenhet, uttalat sig på samma vis som jag, och jag nämner här särskildt Löwenfeld, Krönig, Hegak och Fokel,

I sitt arbete Sexuallëben uncl Nervenleiden (3 uppl., 1903) riktar Löwenfeld berättigade allvarsord till preventivmedlens motståndare och förvånar sig öfver den fanatism, de ofta visa, samt deras förkastelsedom öfver medlen såsom osedliga och onaturliga. »De ifrågavarande medicinska skriftställarne ha», säger han, »till en del låtit sig genom en värklig fariseisk ifver förledas till de orimligaste antaganden. Enligt dem skall nymathueianismen rent af hota vårt statslifs moraliska grundval, utgöra en källa till de värsta förhållanden, från ömsesidig otrohet i äktenskapet till blodskam och barnamord, och dessutom medföra en mängd kroppsliga och andliga sjukdomar. Därvid uppföra sig somliga af dessa författare, som om naturen anförtrott särskildt åt dem sina bud och som om hvarje annan uppfattning om det naturenliga och sedliga än den ur deras trånga tankegång89

framgångna vore alldeles oriktig. Glädjande är, att åtminstone denna vedervärdiga zelotism i nyare tider förstummats i den medicinska pressen.»

Varnande för afbrott i samlaget, coitus interruptus, såsom i längden skadligt (af samma skäl som jag framhållit), visar Löwenfeld nyttan och ofarligheten af lif-modersskyddaren och kåndången. •

Liksom Löwenfeld anse Krönig och Hegar nödvändigt att, med hänsyn till ej blott otillräckliga existensmedel, utan ock moderns och barnens hälsoförhållanden, medelst preventivmedel inskränka barnens antal i hvarje familj. Krönig har särskildt för vissa fall rekommenderat operativ sterilisering genom borttagande af den vid lifmodern sittande delen af äggledarne — en lätt utförbar och ofarlig operation.

Prof. Forel har i sitt stora arbete Die sexuelle Frage (1905) framhållit, att könsbehofvet är en sak, alstringen en annan, och beklagat, att vissa läkare ännu ej vilja rekommendera preventivmedel på grund af falska

föreställningar. Han anser nödvändigt att använda preventivmedel till förebyggande af nöd och elände genom för talrik afkomma och för att hindra fortplantandet af en sjuklig afkomma eller defekta undermänniskor. »Man måste vara förblindad af religiösa fördomar, för att kunna förneka dessa sanningar», säger Forel.

»Vår starka könsdrift står», säger han vidare, »i intet förhållande till alstringsfordringarna, till möjligheten90

att uppföda våra barn och framför allt till deras anspråk på ett anständigt, människovärdigt lif, då de ej så som hos de tidigare naturfolken falla offer för barnamord, sjukdomar, vilda djur, försummelse och krig. Det ligger emellertid ej i vår makt att ändra själfva driften, under det vi kunna reglera alstringens.

I öfverensstämmelse med de åsikter franske läkaren d:r A. Couvreur framställt i sin märkliga tendensroman La Graine (1903), förordar Forel till förbättrande af folkets kvalitativa beskaffenhet, dels, som sagdt, preventivmedel (han rekommenderar främst fiskblåskåndongen) till förhindrande af fortplantning af fysiskt och psykiskt dåliga varelser, dels ändring af lagar och seder i polygam riktning för att tillstädja friska och dugliga individer att alstra barn utan att brännmärkas af samhället. »Vill olyckan», skrifver han, »att i ett äktenskap ofruktsamhet hos ena parten (i synnerhet vanlig hos hustrurna) gör äfven för den andra, dugliga parten, fortplantning omöjlig, så borde lagliga och genom sederna erkända bigamier eller konkubinater skadan kunna afhjälpas. — — Det är ock jämmerligt, att så många nätta, flitiga och dugliga flickor, blott emedan de ej ha pängar, nu för tiden skola bli gamla jungfrur, då de ej vilja kasta sig i armarna på den första bästa karl. Det vore sannerligen bättre att, i stället för att låta så många goda frön gå under, tillstädja en något fri polygami med likaberättigande för båda könen, alltid naturligtvis med nödiga garantier,91

framför allt åtgärder, som vore värksamna nog att tvinga båda föräldrarne att underhålla barnen, om de skulle

söka undandraga sig denna plikt.»

* *

*

Den gifta kvinnan utsättes allt för ofta för sexuellt våld å männens sida, så till vida som flertalet af dessa anse som sin rättighet att när som hälst öfva samlag utan hänsyn till kärlek eller benägenhet hos hustrun, och detta är desto ödeädigrare, om de ej inse nödvändigheten att förebygga hafvandeskap, då hustrun är klen eller redan för många barn finnas i familjen.

Skall hustrun till en rå, egoistisk man, som försummar henne och hemmet och tillbringar sin lediga tid i dryckeslag, utan vidare stå till tjänst i uppfyllandet af den s. k. »äktenskapliga plikten», därvid han händelsevis och tanklöst låter henne bli mor gång på gång? Skall hustrun finna sig i att i ödmjukhet vara en talrik barnskaras moder, hvars lif består i det eviga sysslandet med köket och barnkammaren och hvars själstillstånd med åren blir allt slöare?

Alldeles nödvändigt är, att drinkare och syfilitiker söka förebygga hafvandeskap för att hindra, att klena och ärfligt belastade barn komma till världen. Här, som i andra fall, där hafvandeskap bör förebyggas, är det emellertid, på grund af mannens lättsinne, ofta kvinnan, som har att sörja därför, hvarför hon bör vara förtrogenmed de preventivmedel, som hon själf Jean använda, nämligen moderskydd ären och den efterföljande vatten-sköljningen.

Då många barn finnas i fattiga hem, hotas dessa ej allenast af en mängd kroppsliga sjukdomar, utan ock af stora moraliska faror, därigenom att uppfostran försummas och barnen nödgas att föra utelif och komma i dåligt sällskap. Därigenom ha otaliga flickor blifvit prostituerade och otaliga gossar vagabonder och tjufvar. Många ha nödgats att, trots fallenhet för studier och högre själsanlag, försaka utbildning i lärovärk och begifva sig tidigt ut i arbete, då föräldrarne ej kunnat sörja för deras studier, på grund af det armod de många barnen vållat.

Förutom moderns hälsa, som så ofta står på spel genom de många barnen, är det således alltid ytterst såväl en kulturfråga som en penningefråga det gäller. Därför är det både tanklöst och hjärtlöst att stå emot spridandet af kännedomen om preventivmedlen.

Det kommer för resten numera ej an på att stegra människornas kvantitet ur deras kvalitet; men denna sjunker med eländet. Vi skola ej önska se människorna fortplantas efter förebilden af hundar och kaniner.

Människorna ha helt enkelt ingen rätt att alstra flerä barn än de kunna föda och uppfostra, och barnen ha rätt att få en anständig vård och att finna möjlighet till en människovärdig tillvaro, då de ej kommit till världen på egen begäran. Men vård och uppfostran93

och utsikt att få en lycklig tillvaro äro omöjligheter i familjer med många barn och små tillgångar.

Genom öfverbefolkning af ett hem liksom af ett land inskränkes det andliga lifvet, blir det enda målet för människorna att dag ut och dag in släpa sig fram för att skaffa det nödvändigaste för den materiella tillvaron, som då ofta blott är ett lif i vedermöda och elände.I |SS NEHÅLL:

STOCKHOLM 1905, A.-B. VARIAS BOKTRYCKERI.